

Suomalaisten luottamus tuomioistuimien toiminnan virheettömyyteen ja tehokkuuteen

Veera Löthman
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Kriminologia
Maisterintutkielma
Huhtikuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Veera Löthman			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suomalaisten luottamus tuomioistuimien toiminnan virheettömyyteen ja tehokkuuteen			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Kriminologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 57 + liitteet
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielma tarkastelee suomalaisten käsityksiä tuomioistuimien virheettömyydestä ja tehokkuudesta. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitä tekijöitä näiden mielikuvien taustalla voisi olla. Tässä maisterintutkielmassa tuomioistuimiin kohdistuvaa luottamusta tutkitaan instrumentaalista näkökulmasta kysymällä vastaajilta, kuinka usein he uskovat tuomioistuimien tekevän virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaaksi. Luottamuksen instrumentaalinen näkökulma tarkastelee kansan luottamusta tuomioistuimien kykyyn toimia tehokkaasti ja virheettömästi saaden rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan – ytimessä on siis kansalaisten luottamus siihen, täyttävätkö tuomioistuimet perustehtävänsä.</p> <p>Tutkielmassa ensinnäkin selvitetään, onko sosioekonomisilla taustatekijöillä yhteys käsityksiin tuomioistuimien toiminnasta. Toiseksi tutkielmassa selvitetään, ovatko vastaajan omat tuomioistuin- ja uhrikokemukset yhteydessä tuomioistuihin koskeviin mielikuviin. Kolmas tutkielman tarkastelun kohde on kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon tason yhteys käsityksiin tuomioistuimien toiminnasta. Neljänneksi tutkielmassa selvitetään, ovatko rikos- ja rangaistustiedon lähteet yhteydessä suomalaisten tuomioistuinmielikuviin. Tutkielma nojaa teorianensa osalta aikaisempaan tutkimustraditioon aiheesta – tutkimustraditiosta nousevat hypoteesit muodostavat tutkielman tutkimusteorian.</p> <p>Tutkimuksen aineistona on Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016 -tutkimuksen aineisto, joka sisältää 1251 havaintoa. Aineistoa korjattiin painokertoimilla vastaamaan Suomen väestön alueellista, ikä-, sukupuoli- ja puoluekannatusjakaamaa. Tutkielman analyysi toteutettiin usean selittävän muuttujan lineaarisella regressioanalyysillä, jonka ensimmäiseen regressiomalliin lisättiin sosioekonomiset tekijät, toiseen omat tuomioistuin- ja rikosuhrin kokemukset, kolmanteen rikos- ja rangaistustiedon taso ja neljanteen malliin rikos- ja rangaistustiedon lähteet. Rikos- ja rangaistustiedon tasoa mitattiin esittämällä vastaajille kymmenen väittämää koskien erilaisia rikoksia ja rikosseuraamuksia. Rikos- ja rangaistustiedon lähteistä muodostettiin faktorianalyysin avulla neljä summamuuttujaa: perinteinen uutismedia, iltapäivälehdet, tutkimus- ja selvitystieto ja muut tietolähteet sekä sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia.</p> <p>Tutkielman tulosten mukaan todennäköisyyttä epäluottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyyttä ja tehokkuutta kohtaan lisäävät naissukupuoli, korkea ikä, matala koulutus ja toimeentulovaikeudet. Lisäksi omat kokemukset tuomioistuimista ovat tulosten mukaan yhteydessä epäluottamukseen tuomioistuihin kohtaan, mutta rikosuhrin kokemuksilla ei ole analyysin perusteella yhteyttä tuomioistuinluottamukseen. Korkea tiedontaso rikoksista ja rangaistuksista taas on yhteydessä korkeaan luottamukseen tuomioistuihin kohtaan. Rikos- ja rangaistustiedon lähteistä sosiaalinen ja vaihtoehtomedian käyttö on yhteydessä epäluottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta.</p> <p>Tutkimuksen tulokset ovat pääosin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Rikos- ja rangaistustiedon tason ja rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteyttä suomalaisten tuomioistuinluottamukseen ei oltu tutkittu aiemmin. Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että tosiasioiden tunteminen rikoksista ja rangaistuksista on yhteydessä kansalaisten luottamukseen tuomioistuimien kyvystä tehdä oikeita päätöksiä. Kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon tason parantaminen voisi siis vaikuttaa tuomioistuimien nauttimaan kansan luottamukseen positiivisesti: luottamus voi syntyä silloin, kun kansalaiset tietävät, miten tuomioistuin toimii ja miksi. Tuomioistuimien luottamuksella on tärkeä vaikutus yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä, joten rikollisuuteen ja rangaistuksiin liittyvän faktatiedon saatavilla olo olisi tärkeää luottamuksen tason kasvattamiseksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords luottamus, tuomioistuinlaitos, oikeustaju, kriminologia, kyselytutkimus			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Juha Kääriäinen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda/ E-thesis (opinnäytteet), ethesis.helsinki.fi			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 LUOTTAMUS TUOMIOISTUIMIIN TUTKIMUKSEN KOHTEENA	8
2.1 MITÄ ON LUOTTAMUS TUOMIOISTUIMIIN?.....	8
2.2 MILLAISISTA ASIOISTA TUOMIOISTUIMIA KOSKEVA LUOTTAMUS MUODOSTUU?.....	8
2.2.1 Instrumentaalinen näkökulma luottamukseen.....	9
2.2.2 Proseduaalinen näkökulma luottamukseen.....	10
2.3 MITÄ ERITYISPIIRTEITÄ ON TUOMIOISTUIMIIN KOHDISTUVASSA LUOTTAMUKSESSA?.....	11
3 MILLAISET TEKIJÄT VOIVAT OLLA YHTEYDESSÄ KANSALAISTEN TUOMIOISTUIMIIN KOHDISTAMAAN LUOTTAMUKSEEN – TEORIA, AIEMPI TUTKIMUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
3.1 SOSIOEKONOMISET TEKIJÄT	16
3.1.1 Sukupuoli.....	16
3.1.2 Ikä	16
3.1.3 Koulutus	17
3.1.4 Toimeentulovaikeudet	17
3.2 TUOMIOISTUIN- JA RIKOSUHRIKOKEMUKSET	18
3.2.1 Tuomioistuinkokemukset.....	18
3.2.2 Rikosuhrikokemukset.....	19
3.3 RIKOS- JA RANGAISTUSTIEDON TASO.....	20
3.4 RIKOS- JA RANGAISTUSTIEDON LÄHTEET.....	23
3.5 TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	27
4 AINEISTO JA MENETELMÄ	28
4.1 AINEISTO	28
4.2 ANALYYSIMENETELMÄ.....	29
4.2.1 Usean selittävän muuttujan lineaarinen regressioanalyysi.....	30
4.2.2 Mallin selitettävä muuttuja	31
4.2.3 Mallin selittävät muuttujat	31
4.3 TUTKIMUSEETTISET NÄKÖKOHDAT	37
5 TULOKSET	38
5.1 SOSIOEKONOMISTEN TEKIJÖIDEN YHTEYDET LUOTTAMUKSEEN TUOMIOISTUIMIEN TOIMINNAN VIRHEETTÖMYYDESTÄ JA TEHOKKUUDESTA	38
5.1.1 Sukupuoli	38
5.1.2 Ikä	38
5.1.3 Koulutus.....	40

5.1.4 Toimeentulovaikeudet	40
5.2 TUOMIOISTUIN- JA RIKOSUHRIKOKEMUSTEN YHTEYDET LUOTTAMUKSEEN TUOMIOISTUIMIEN TOIMINNAN VIRHEETTÖMYYDESTÄ JA TEHOKKUUDESTA	41
5.2.1 Tuomioistuinkokemukset.....	41
5.2.2 Rikosuhrikokemukset.....	41
5.3 RIKOS- JA RANGAISTUSTIEDON TASON YHTEYS LUOTTAMUKSEEN TUOMIOISTUIMIEN TOIMINNAN VIRHEETTÖMYYDESTÄ JA TEHOKKUUDESTA	42
5.4 RIKOS- JA RANGAISTUSTIEDON LÄHTEIDEN YHTEYS LUOTTAMUKSEEN TUOMIOISTUIMIEN TOIMINNAN VIRHEETTÖMYYDESTÄ JA TEHOKKUUDESTA	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44
6.1 KESKEISET TULOKSET.....	44
6.1.1 Sosioekonominen asema ja luottamus tuomioistuimien toimintaa kohtaan	44
6.1.2 Tuomioistuin- ja rikosuhrikokemusten vaikutus tuomioistuinluottamukseen	47
6.1.3 Rikos- ja rangaistustiedon tason vaikutus käsityksiin tuomioistuimista.....	49
6.1.4 Rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteydet tuomioistuinluottamukseen.....	51
6.2 TULOXSISTA JOHDETTAVAT YHTEISKUNNALLISET TOIMINTASUOSITUKSET	53
6.3 TUTKIMUKSEN RAJOITUKSET	55
6.4 JATKOTUTKIMUSTEN TARVE.....	56
KIRJALLISUUS.....	58
LIITE 1: SUOMALAISTEN OIKEUSTAJU: KANSALAISET 2016 -KYSELYLOMAKE – TUTKIELMASSA KÄYTETYT MUUTTUJAT	64
LIITE 2: FAKTORIANALYYSI RIKOS- JA RANGAISTUSTIEDON LÄHTEISTÄ.....	68

1 Johdanto

Kansalaisten luottamus tuomioistuimien toimintaa kohtaan on keskeinen osa koko rikosoikeusjärjestelmän legitimitettä: jos kansalaiset eivät pystyisi luottamaan tuomioistuimien kykyyn saada rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan, murentaisi tämä koko kansalaisyhteiskunnan toimivuutta. Luottamus tuomioistuimiin onkin yksi demokraattisen oikeusjärjestelmän toimivuuden edellytyksistä: ilman luottamuksen tuomaa kansalaisten yhteistyökykyisyyttä järjestelmä ei yksinkertaisesti toimisi (Bradford ym. 2016, s. 15).

Suomessa on viime vuosina käyty julkisuudessa jonkin verran kriittistä keskustelua koskien tuomioistuimien antamien rangaistusten tasoa. Eritoten tämä keskustelu on saanut polttoainetta julkisuudessa esillä olleista seksuaalirikoksista ja niiden liian lievinä pidetyistä rangaistuksista. Esillä on ollut käsitys ”kansan oikeustajusta”. Ajatus oikeustajusta viittaa käsitykseen, että kansalla on oikeustaju, jota tuomioistuimien tulee noudattaa säilyttääkseen legitimitettinsä (Näsi 2018). On mahdollista, että tämänkaltainen keskustelu voisi viitata siihen, että koska ”kansalaisten oikeustaju” ja tuomioistuimien määräämät tuomiot eivät välttämättä kohtaa, on seurauksena kansalaisten epäluottamusta tuomioistuimien toimintaa kohtaan (Balvig ym. 2015, 343–344). Onko tuomioistuimilla suomalaisten mielestä kyky saattaa rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan? Onko suomalaisten mielestä tuomioistuimien määrittämät tuomiot oikeassa suhteessa tekojen moitittavuuteen? Toisaalta ajatusta yhtenäisestä ”kansan oikeustajusta” voidaan pitää retorisenä rakennelmana, joka ei ota huomioon eroja väestön oikeuskäsityksissä (Kääriäinen 2017).

Jos luottamus tuomioistuimien toimintaa kohtaan murenisi, voisi tällä olla merkittäviä vaikutuksia myös rikoskäyttäytymiseen. Tuomioistuimiin kohdistuvan luottamuksen puute voisi vaikeuttaa tuomioistuimien kykyä luoda oikeusrauhaa, sillä tuomioistuimien tehtävänä yhteiskunnassa on ratkaista konflikteja. Luottamuksen puute voisi johtaa siihen, ettei tuomioistuimien puoleen käännyttäisi vaan rikokset ja riidat ratkaistaisiin toisaalla – tai jäisivät kokonaan ratkaisematta. Voidaan myös olettaa, että luottamuksen alentuessa kansalaisten motivaatio noudattaa lainsäädäntöä ja muita oikeussääntöjä vähentyisi (Tyler 1990; Hough ym. 2013, s. 2; Hough & Roberts 2017, s. 256). Kaikki lain noudattaminen ei perustu tuomioistuimien pakkovallan käyttämiseen vaan normien

vapaaehtoiseen noudattamiseen. Järjestäytyneessä yhteiskunnassa sääntöjen noudattaminen perustuukin lopulta siihen, että niitä pidetään noudattamisen arvoisina yhteisinä pelisääntöinä (Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 5).

Tuomioistuinlaitokseen liittyy myös luottamuksen näkökulmasta useita erityispiirteitä. Tuomioistuimilla on yhtäältä yksinoikeus päättää ”vallankäyttäjänä” lopullisesti rikosasioista tilanteissa, joihin usein liittyy eriäviä käsityksiä ja ristiriitoja. Toisaalta tuomioistuimiin kohdistuu kansalaisten odotus siitä, että tuomioistuin toiminnallaan edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa (Tala 2002, s. 11–13). Tuomioistuimet ovat siten koko rikosoikeusjärjestelmän legitimitetin ytimessä. Siksi onkin tärkeää tutkia, mitä kansalaiset ajattelevat tuomioistuijien tehokkuudesta ja mitä tekijöitä näiden mielikuvien taustalla voisi mahdollisesti olla.

Suomessa kansalaisten luottamus tuomioistuijien puolueettomuuteen on tutkimusten mukaan eurooppalaisittain verraten korkealla tasolla (Flash Eurobarometer 385, s. 51). Kääriäisen (2017) oikeustajututkimuksen perusteella suomalaiset näyttävät myös ajattelevan tuomareilla olevan melko hyvä kosketus yhteiskuntaan. Kansalaisten yleinen korkea luottamus tuomioistuimiin ei kuitenkaan välttämättä osoita sitä, etteikö väestön sisällä olisi eroja käsityksistä tuomioistuijien toiminnan luotettavuudesta.

Tämä maisterintutkielma tutkii, minkälaisia tekijöitä suomalaisten tuomioistuijia koskevien käsityksen taustalla voisi olla: mistä erilaiset käsitykset mahdollisesti kumpuavat ja vaihtelevatko ne väestöryhmittäin?

Tässä maisterintutkielmassa tuomioistuimiin kohdistuvaa luottamusta tutkitaan instrumentaalista näkökulmasta kysymällä vastaajilta, kuinka usein he uskovat tuomioistuijien tekevän virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaaksi. Luottamuksen instrumentaalinen näkökulma tarkastelee kansan luottamusta tuomioistuijien kykyyn toimia tehokkaasti ja virheettömästi saaden rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan – ytimessä on siis kansalaisten luottamus siihen, täyttävätkö tuomioistuijimet perustehtävänsä.

Tässä maisterintutkielmassa suomalaisten tuomioistuijinkäsityksiä tutkitaan empiirisesti tilastomenetelmin Juha Kääriäisen johtaman *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -tutkimuksen aineiston avulla. Tutkimuksessa väestön käsityksiä kartoitettiin

haastattelututkimuksessa, johon osallistui yhteensä 1251 haastateltavaa. Vuonna 2016 kerätty aineisto sisältää monia kysymyksiä koskien vastaajien käsityksistä tuomioistuimista, mikä mahdollistaa aiheen empiirisen tarkastelun.

Maisterintutkielmassa ensinnäkin selvitetään tilastollisten menetelmien avulla, onko sosioekonomisilla taustatekijöillä yhteys käsityksiin tuomioistuimien toiminnasta. Aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa on tullut erityisesti esiin koulutuksen ja koettujen toimeentulovaikkeuksien yhteys tuomioistuinmielikuviin: heikko sosioekonominen asema on ollut yhteydessä heikkoon luottamukseen tuomioistuimien toimintaa kohtaan (Kivivuori ym. 2016; Blom 1970; Lappi-Seppälä ym. 1999; Niskanen ym. 2000). Toiseksi tutkielmassa selvitetään, ovatko vastaajan omat tuomioistuin- ja uhrikokemukset yhteydessä tuomioistuihin koskeviin mielikuviiin. Aiemmissa tutkimuksissa on tehty havainto, että kokemuksia tuomioistuimista saaneet suhtautuvat tuomioistuimien toimintaan kriittisemmin kuin muut vastaajat (Kivivuori ym. 2016; Blom 1970; Lappi-Seppälä ym. 1999; Niskanen ym. 2000).

Kolmas tutkielman tarkastelun kohde on kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon tason yhteys käsityksiin tuomioistuimien toiminnasta. Aiemmissa tutkimuksissa on tehty havainto, että korkean tiedontason ja tuomioistuinluottamuksen välillä on yhteys: mitä enemmän kansalaisella on faktoihin perustuvaa tietoa rikollisuudesta ja rangaistuksista, sitä enemmän hän myös luottaa tuomioistuimien kykyyn toimia (esim. Hough ym. 2013; Benesh 2007; Hough & Roberts 1998; Mattinson & Mirrlees-Black 2000). *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineisto sisältää vastaajan rikos- ja rangaistustiedon tasoa mittaavan kysymyspatteriston, mikä mahdollistaa tuomioistuinluottamuksen ja tiedontason yhteyden empiirisen tarkastelun.

Neljänneksi tutkielmassa selvitetään, ovatko rikos- ja rangaistustiedon lähteet mahdollisesti yhteydessä suomalaisten tuomioistuinmielikuviin. Käsitykset tuomioistuimien toiminnan luotettavuudesta rakentunevat pitkälti mielikuvien varaan – kansalaiset yleensä tuntevat huonosti oikeusjärjestelmän toimintaa tai tosiasioita rikollisuudesta (esim. Hough ym. 2013, s. 15; Gelb 2006, s. 13). Koska vain pienellä osalla väestössä on omakohtaisia kokemuksia tuomioistuimista, on aiheellinen kysymys, mistä mielikuvat ovat peräisin. Onko taustalla iltapäivälehtien otsikoiden vaikutus vai kenties sosiaalisen median kautta kulkevat huhut? Yksittäiset rikosuutiset voivat

vaikuttaa merkittävästikin kansalaisten käsityksiin tuomioistuimien toiminnasta. Aiemmissä tutkimuksissa on tuotu esiin tarve tutkimukselle koskien mediakulutuksen yhteyttä suomalaisten mielikuviin tuomioistuimien toiminnasta (Kivivuori ym. 2016 s. 458; Kääriäinen 2016a, s. 629).

Rikos- ja rangaistustiedon tason ja rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteyttä suomalaisten tuomioistuinluottamukseen ei ole tutkittu aiemmin. Viime aikoina on uutisoitu runsaasti yksittäisistä rikoksista, kuten raiskaustapauksista, ja niistä annetuista tuomioista. Voi olla mahdollista, että julkisesta keskustelusta on välittynyt kuva laajamittaisesta vakavasta rikollisuudesta ja rikosten saamista liian lievistä tuomioista. Sen takia on tarpeellista ja ajankohtaista arvioida, kuinka mediakulutus ja faktojen tunteminen rikollisuudesta ja rangaistuksista on yhteydessä luottamukseen tuomioistuimien toiminnasta.

Suomalaisten tuomioistuinluottamusta ei ole myöskään aiemmin tutkittu instrumentaalista näkökulmasta vaan aiemmissä tutkimuksissa näkökulma on ollut proseduaalinen, eli tarkastelun kohteena on ollut tuomioistuimien menettelyn puolueettomuutta ja oikeudenmukaisuutta koskevat käsitykset (Kivivuori ym. 2016; Blom 1970; Lappi-Seppälä ym. 1999; Niskanen ym. 2000). Tässä maisterintutkielmassa keskiössä ei ole tuomioistuimien menettelyn oikeudenmukaisuutta ja puolueettomuutta koskevat käsitykset vaan tuomioistuinprosessien lopputulosten eli tuomioiden oikeellisuus kansan silmissä. Tuomioistuinikäsitusten tarkastelu myös instrumentaalista näkökulmasta on relevanttia ja ajankohtaista kriminologiselle tutkimukselle, sillä on tärkeää saada tietoa siitä, ovatko rikostuomiot kansan silmissä oikeita ja mitä näiden käsitysten taustalla voisi mahdollisesti olla.

Tuomioistuiamia koskevien käsitysten tutkiminen on olennaista kriminologialle ja luottamus tuomioistuiimiin on relevantti kriminologinen tutkimuksen aihe. Tuomioistuimet ovat hyvin merkittävä osa valtion rikoskontrollijärjestelmää. Tuomioistuinluottamuksen tutkimisessa on kyse rikollisuuteen kohdistuvien reaktioiden ja sosiaalisen kontrollin tutkimuksesta. Kriminologian piirissä yleisesti katsotaan, että rikoslain (39/1889) yleistävä vaikutus suurelta osin perustuu kansalaisten lojaalisuuteen oikeusjärjestystä kohtaan (Lappi-Seppälä 2006, s. 76–77; Kivivuori ym. 2016 s. 430). Kansalaisen tuomioistuinluottamus vaikuttaa käsityksiin normien sitovuudesta ja

pelotteesta, ja siksi luottamuksen tutkiminen on osaltaan myös rikollisuuden syiden tutkimista – luottamuksen vähentyminen voisi vaikuttaa olennaisesti myös motivaatioon noudattaa yhteiskunnan normeja.

Tämän tutkielman toisessa luvussa tarkastellaan ensin tuomioistuimiin kohdistuvaa luottamusta: mitä luottamus on, mistä luottamus muodostuu ja mitä erityispiirteitä liittyy tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen? Kolmannessa luvussa taas tarkastellaan tekijöitä, jotka voivat olla yhteydessä tuomioistuihin kohtaan koettuun luottamukseen. Luvussa eritellään aikaisempaa tutkimusta aiheesta ja esitellään tutkielman tutkimuskysymykset. Neljännessä luvussa käydään läpi tutkielman aineisto, analyysimenetelmä ja tutkimuseettiset lähtökohdat. Viidennessä luvussa taas raportoidaan analyysin tulokset. Viimeisessä luvussa pohditaan tutkielman keskeisiä tutkimustuloksia ja niistä johdettavia yhteiskunnallisia toimintasuosituksia sekä esitellään tutkielman rajoitukset ja jatkotutkimuksen aiheet.

2 Luottamus tuomioistuimiin tutkimuksen kohteena

Tässä luvussa käsitellään luottamuksen käsitettä ja sitä, millaisista seikoista tuomioistuimiin kohdistuva luottamus muodostuu. Lisäksi tässä luvussa eritellään tuomioistuinten luottamukseen liittyviä erityispiirteitä.

2.1 Mitä on luottamus tuomioistuimiin?

Luottamusta voidaan tarkastella monelta eri kantilta niin yhteiskuntatieteellisen, psykologian kuin filosofian tutkimusten näkökulmista. Luottamukseen voidaan sisällyttää ensinnäkin horisontaalinen ulottuvuus (ihmisten välinen luottamus) ja toisekseen vertikaalinen ulottuvuus (ihmisten ja instituutioiden välinen luottamus). Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa keskitytään yleensä tarkastelemaan ihmisten luottamusta instituutioihin ja niiden toimintaan ja toimintaedellytyksiin. Luottamus voidaankin määritellä tiedollisesti ja tunnepitoiseksi odotukseksi siitä, miten instituutiot toimivat odotetulla tai toivotulla tavalla. (Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 2.)

Tuomioistuimiin kohdistuvia odotuksia voidaan hahmottaa lainsäädännön kautta tarkastelemalla tuomioistuinten keskeisiä tehtäviä. Perustuslain (PL, 731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. PL 21 §:n mukaan taas jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Tuomioistuinten ydintehtäväksi voidaan tiivistää oikeusturvan antaminen jokaiselle. Lienee tuomioistuimiin kohdistuvan luottamuksen muodostumisen kannalta oleellista, että tuomioistuimille perustuslaissa säädetyt tehtävät ja kansalaisten tuomioistuimiin kohdistuvat toiveet ja odotukset vastaavat toisiaan.

2.2 Millaisista asioista tuomioistuinta koskeva luottamus muodostuu?

Tuomioistuinta kohtaan koettua luottamusta voidaan arvioida kahdesta eri näkökulmasta, instrumentaalista ja proseduurista (Jackson ym. 2011; Sunshine &

Tyler 2003; Kääriäinen 2016a, s. 621; Hough & Roberts 2017, s. 251).¹ Aiemmassa tutkimuksessa vastaajat ovat tehneet selvän eron käsityksistään oikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuudesta (proseduaalinen luottamus) ja sen tehokkuudesta (instrumentaalinen luottamus) (Hough ym. 2013, s. 1).

Tämä tutkielma keskittyy tarkastelemaan luottamusta instrumentaalista näkökulmasta, mutta tässä kappaleessa esitellään lyhyesti myös tuomioistuinluottamuksen proseduaalinen näkökulma.

2.2.1 Instrumentaalinen näkökulma luottamukseen

Instrumentaalinen lähestymistapa tuomistuijia koskevaan luottamukseen keskittyy tarkastelemaan sitä, täyttääkö tuomioistuin perustehtävänsä. Luottavatko kansalaiset siihen, että tuomioistuin pystyy saamaan vastuuseen lakia rikkoneet ja rikoksiin syyllistyneet vai tekevätkö tuomioistuimet kansalaisten mielestä sellaisia virheitä, joiden takia rikoksiin syyllistyneet pääsevät vapaaksi? Instrumentaalisisessa näkökulmassa on siis kyse tuomioistuijien tehokkuudesta ja virheettömyydestä. Kääriäisen (2016a, s. 621) mukaan tähän näkökulmaan liittyy myös tuomioistuijien rangaistusten mittaaminen ja määrääminen: ovatko rikoksista langetettavat rangaistukset kansalaisten silmissä oikeassa suhteessa teon moittittavuuteen?

Instrumentaalinen näkökulma tuomioistuijien luottamukseen keskittyy tarkastelemaan tuomioistuinprosessin lopputulosta ja sen oikeellisuutta kansalaisten silmissä. Lappi-Seppälän ym. (1999, s. 4) tutkimuksessa hahmotettiin tuomioistuijien luottamukseen sisältyvien menettelyllisten seikkojen lisäksi lopputuloksia koskeva ulottuvuus, jossa kansalaiset odottavat tuomioistuijien ratkaisulta oikeaa aineellista oikeudenmukaisuutta: tuomioistuijien tulee päätyä oikeaksi koettuun lopputulokseen. Ratkaisun tulee siis olla ensinnäkin ”lain mukainen”, mutta toisaalta täyttää myös ”oikeuden, moraalin ja kohtuuden” vaatimukset. Lisäksi tuomioistuijien lopputulosten tulee pohjautua tosiasioille: ratkaisun pohjalla tulee olla oikeat tosiasiat, ei valheet eikä tiedolliset vajavaisuudet. Lisäksi ratkaisuisista tulee ilmetä, mitä on päätetty ja mitkä ovat päätöksen perustelut. Tuomioistuijien perustelujen tulee olla ymmärrettäviä ja

---

¹ On olemassa myös muita jaotteluita, joista tuomioistuijien luottamusta voidaan lähestyä, ks. esim. Alvesalo & Ervasti 2006.

hyväksyttäviä kansan silmissä. Tämän luottamuksen lopputulosta koskevan ulottuvuuden voisi katsoa olevan instrumentaalisen luottamusnäkökulman ytimessä: koettu oikeudenmukaisuus on tässä näkökulmassa fokusoitunut lopputuloksen oikeudenmukaisuuteen, eli siihen, koetaanko tuomioistuimen tekemä konfliktinratkaisu oikeaksi.

Toisaalta kansan odotuksia oikeasta oikeudenkäynnin lopputuloksesta voi olla usein vaikea saavuttaa. Ihmiset varsin yleisesti ajattelevat, että tuomioistuimessa voidaan päätyä vain yhteen ainoaan totuuteen, siitä huolimatta, että oikeusnormien tulkinta on usein haastavaa: oikeusnormit voivat olla väljiä, tulkinnanvaraisia ja aukollisia. Oikeusnormeja voi myös tulkita eri tavalla, eikä yhtä oikeaa tulkintatapaa ole – laintulkinta voi vaihdella tuomioistuin- ja tuomarikohtaisesti paljonkin. Tämä ristiriita heijastunee kansan tuomioistuimia kohtaan kokemaan luottamukseen: kuinka voidaan päästä oikeaan lopputulokseen, kun sellaista ei välttämättä edes ole? Kansa voikin usein odottaa ”parempia” ratkaisuja kuin mihin prosessilainsäädäntö ja oikeudenkäynnin aineisto antavat mahdollisuuden (Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea 2003, s. 164). Oikean ratkaisun sijasta voidaan puhua ”parhaalla mahdollisella tavalla perustellusta ratkaisusta (Laine 2005, s. 442).

Toisaalta instrumentaalinen näkökulma koettuun tuomioistuinten luottamukseen ottaa huomioon lopputuloksen lisäksi myös sen, kuinka tehokkaasti tuomioistuin toimii – onko tuomioistuinkäsittely ollut nopeaa ja halpaa? Ainakin prosessin osapuolten silmissä sellaiset oikeudenkäynnin piirteet kuin pitkä kesto, korkeat kustannukset ja omalta kannalta huono lopputulos voivat selittää negatiivisia kokemuksia tuomioistuimen toiminnasta ja vähentää luottamusta tuomioistuinten toimintakykyä kohtaan (Alvesalo & Ervasti 2006, s. 165).

2.2.2 Proseduaalinen näkökulma luottamukseen

Tuomioistuimia koskevan luottamuksen proseduaalinen puoli taas tarkoittaa järjestelmän kykyä tuomita puolueettomasti ja tasapuolisesti: luottavatko kansalaiset, että tuomioistuimet tutkivat ja määräävät rangaistuksia oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti, riippumatta esimerkiksi osapuolten yhteiskunnallisesta asemasta? Proseduaalinen näkökulma luottamukseen erottaa prosessin ja sen lopputuloksen toisistaan, kun taas

edellä kuvatun luottamuksen instrumentaalisen näkökulman fokuksena on nimenomaan prosessin lopputulos. Kääriäisen mukaan rangaistuksen mittaamisen kohdalla luottamuksen proseduaalinen näkökulma voi tarkoittaa kysymystä siitä, tuomitseeko tuomioistuimien samalla lailla, oli kyseessä sitten rikas, köyhä, maahanmuuttaja tai kantasuomalainen. (Kääriäinen 2016a, s. 621).

Tuomioistuimia koskevan luottamuksen proseduaalisen näkökulman taustalla on ajatus siitä, että tuomioistuimien ratkaisujen koettu oikeudenmukaisuus vaikuttaa siihen, miten kansalaiset ylipäättään suhtautuvat lainsäädännön noudattamiseen. Empiirisessä tutkimuksessa on osoitettu, että tuomioistuimien menettelyn koettu oikeudenmukaisuus on prosessin *osapuolille* tärkeämpää kuin itse käsittelyn lopputulos. Tämän voisi katsoa tarkoittavan sitä, että ihminen voi hyväksyä helpommin hänellä epätyytyttävän ratkaisun, jos hän voi kokea menettelyn olleen oikeudenmukainen. (Tyler & Huo 2002, s. 49–57.) Oikeudenkäynnin osapuolet muodostanevat siis usein käsityksensä oikeusprosessin legitimiudesta käsittelyn menettelyn, ei lopputuloksen perusteella.

2.3 Mitä erityispiirteitä on tuomioistuimiin kohdistuvassa luottamuksessa?

Tuomioistuimet eivät ole mitä tahansa valtion viranomaisia, vaan niillä on monia erityispiirteitä verrattuna muihin virallisiin instituutioihin. Tuomioistuimien erityispiirteiden tunnistaminen voi auttaa arvioimaan kansalaisten suhtautumista niihin, sillä ne tarjoavat myös analysointityökaluja luottamuksen tutkimiselle.

Jyrki Tala (2002) on eritellyt tuomioistuimien erityispiirteitä jakamalla ne neljään eri ryhmään:

Ensinnäkin tuomioistuimet ovat vallankäyttäjiä. Tuomioistuimilla on lopullinen toimivalta ratkaista rikos-, riita-, ja hallintoasioita sitovasti. Tuomioistuimilla on mahdollisuus määrätä pakkokeinojen käytöstä, määrätä rikosoikeudellisista rangaistuksista ja puuttua ihmisten omaisuuteen. Tuomioistuimet ovat siis merkittävä osa valtion kontrollikoneistoa. Tämä vallankäytön ja voimakeinojen mahdollisuus eivät muodosta ”otollista ympäristöä” luottamuksen muodostumiselle.

Toiseksi tuomioistuimien käsittelemiin asioihin liittyy usein eriäviä käsityksiä ja ristiriitoja. Tuomioistuimien tehtävä on ratkoa nämä ristiriidat osapuolia sitovalla tavalla. Tällä on vaikutusta tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen, sillä erimielisyydet voivat liittyä merkittäviin konflikteihin eri yhteiskunnallisten ryhmien välillä. Tällaisissakin tilanteissa tuomioistuimien on kyettävä synnyttämään luottamusta, vaikka erimielisyyksiin ja kiistoihin liittyisi kärkevää yhteiskunnallista keskustelua. (Tala 2002, s. 12.) Luottamuksen kannalta haastavia lienevät tilanteet, joissa voimakas yhteiskunnallinen keskustelu ”kansan oikeustajusta” ja tuomioistuimen mittaamasta rangaistuksesta ovat keskenään epäsuhdassa. Jos tuomioistuimella ei ole kansan mielestä riittävää kykyä tuomita tarpeeksi ankaraa rangaistusta rikokseen syyllistyneelle, voi tämä heikentää tuomioistuimiin kohdistuvaa luottamusta.

Kolmanneksi tuomioistuimien erityispiirteeksi voi katsoa niiden aseman vallankäyttöinstituutioina, jotka käyttävät erityistä asiantuntemusta ja erityisiä menettelytapoja. Luottamuksen merkitys on korostettu juuri kansalaisten suhteessa erityistä asiantuntemusta edustaviin instituutioihin (Barber 1983, s. 15). Talan mukaan tuomioistuimet ovat kansalaisnäkökulmasta toimivaltansa takia kansalaisten yläpuolella (Tala 2002, s. 12).

Tuomioistuimien menettelytavat perustuvat tarkkaan säänneltyyn juridiikkaan (esimerkiksi oikeudenkäymiskaari (4/1734), laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) ja laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019)). Erityisten menettelytapojen seurauksena kansalaiset eivät välttämättä voi täysin ymmärtää asiaan sovellettavaa lainsäädäntöä ja tuomioistuimien toimintaa (Tala 2002, s. 12–13). Lisäksi tuomioistuinasiakirjojen kieli poikkeaa tavallisesta arjessa käytettävästä kielestä. Lappi-Seppälä ym. (1999, s. 87). tutkimuksessa kuvataankin, että kansalaiset joutuvat maallikoina arvioimaan ”erityisasiantuntemukselle ja omille menettely- sekä toimintarutiineille perustuvan instituution” toimintaa. Kansalaiset tuntevat huonosti tosiasioita oikeusjärjestelmän toiminnasta tai rikollisuudesta ylipäättään (Hough ym. 2013, s. 15; Gelb 2006, s. 13). Vaikeaksi koetun lainsäädännön ja juridisen kielenkäytön voisi kuvitella heikentävän päätösten ymmärrettävyyttä kansalaisten silmissä ja tätä kautta heikentävän tuomioistuimien toiminnan luottamusta: kuinka kansalainen voi arvioida, onko tuomioistuinprosessin lopputulos oikea, jos sitä ei edes ymmärrä?

Neljänneksi erityispiirteeksi Tala (2002, s. 13) nostaa tuomioistuimiin kohdistuvan korostetun odotuksen oikeudenmukaisuudesta. Tämä erityispiirre yhdistää siten tuomioistuinten perustehtävän ytimen ja siihen kohdistuvat kansalaisodotukset. Tuomioistuinten toiminnan oikeudenmukaisuusodotus saa tukea jo perustuslain 21 §:stä, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Toisaalta oikeudenmukaisuusodotuksen sisältö on epämääräinen ja vaihtelee eri ihmisten ja ryhmien kesken.

Suomalaisten odotus tuomioistuinten oikeudenmukaisuudesta saa tukea myös empirisistä tutkimuksista: Niskasen ym. (2000, s. 105) tutkimuksessa kansalaiskyselyn vastaajilta kysyttiin, mitä päämääriä kansalaiset pitävät tärkeinä tai erittäin tärkeinä tuomioistuintoiminnassa. Yli 80 prosenttia vastaajista piti totuuden löytämistä ja oikeudenmukaisen ratkaisun hakemista erittäin tärkeänä päämääränä. Tämä päämäärä nousi tutkimuksessa tärkeämmäksi kuin esimerkiksi lain kirjaimen toteutuminen.

Tala (2002, s. 15) nostaa esiin myös kansalaisten tuomioistuinten oikeudenmukaisuusodotuksen herkäät tilanteet: vaikka tuomio arvioitaisiin asiantuntijoiden kesken oikeaksi, voi yleisö olla asiasta päinvastaista mieltä ja pitää ratkaisua kansan oikeustajun vastaisena. Tällaisen vahvan yleisömielipiteen taustalla voi olla tiedotusvälineiden vaikutusta. Media voikin olla merkittävässä roolissa tuomioistuinta koskevien mielikuvien luomisessa. Mielikuvat rakentunevatkin todennäköisesti tiedotusvälineiden uutisoidessa yksittäisistä rikostapauksista (ks. esim. Gelb 2006, s. 15; Roberts ym. 2003, s. 78).

3 Millaiset tekijät voivat olla yhteydessä kansalaisten tuomioistuimiin kohdistamaan luottamukseen – Teoria, aiempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Tässä luvussa eritellään erilaisia tekijöitä, jotka ovat todennäköisesti yhteydessä kansalaisten luottamukseen tuomioistuimien toiminnasta: 1) sosioekonomiset tekijät, 2) tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset, 3) rikos- ja rangaistustiedon taso ja 4) rikos- ja rangaistustiedon lähteet. Edellä mainitut muuttujat ovat valikoituneet tässä tutkielmassa tarkastelun kohteeksi, sillä ne saavat jonkin verran tukea aikaisemmasta tutkimuksesta ja tutkielmassa käytettävä aineisto mahdollistaa niiden empiirisen tarkastelun.

Tutkielma nojaa teoriasa osalta aikaisempaan tutkimustraditioon aiheesta. Tutkimustraditiosta nousevat hypoteesit muodostavat siten tämän tutkielman tutkimusteorian. Tässä luvussa kappaleissa 3.1–3.4 eritellään tuomioistuinluottamuksesta tehtyä aiempaa tutkimusta ja esitetään aiempaan tutkimustraditioon perustuvat tutkielman hypoteesit.

Kappaleessa 3.1 ja 3.2 esitellään Suomessa tehty väestötason empiirinen tutkimus tuomioistuimien luottamuksen yhteyksistä sosioekonomisiin tekijöihin ja tuomioistuin- ja rikosuhrikokemuksiin. Suomessa on tutkittu empiirisesti suomalaisten luottamusta tuomioistuimiin yleisölle suunnattujen kyselyiden avulla. Ensimmäinen empiirinen tutkimus suomalaisten luottamuksesta tuomioistuimiin on Blomin vuonna 1970 julkaistu väitöskirja *Luottamus oikeuslaitokseen* (otoskoko 4087, vastausaste 71 %). Vuonna 1999 julkaistiin Lappi-Seppälän, Talan, Litmalan ja Jaakkolan tutkimus *Luottamus tuomioistuimiin*. Tutkimus perustui 15–74-vuotiaiden henkilöiden (otoskoko 1281, vastausaste 81 %) puhelinhaastatteluihin. Seuraavana vuonna julkaistussa Niskasen, Ahosen ja Laitisen tutkimuksessa (otoskoko 1731, vastausaste 85 %) taas tarkasteltiin suomalaisten käsityksiä tuomioistuimien toiminnan tasapuolisuudesta kysymällä vastaajilta ”ovatko tuomioistuimien päätökset tasapuolisia?”. Kivivuoren, Kuitusen ja Lehden vuonna 2016 julkaistun tutkimuksen (otoskoko 6999, vastausaste 50 %) *Sosioekonominen asema ja suhtautuminen tuomioistuimiin: onko väestöryhmien välillä eroja?* tutkimuskysymyksenä oli selvittää, onko Suomessa havaittavissa eroja

sosioekonomisten ja -demografisten ryhmien välillä siinä, miten ne suhtautuvat tuomioistuihin.²

On syytä huomioida, että aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa fokuksena on ollut tuomioistuihin luottamuksen proseduaalinen näkökulma, joka poikkeaa tämän tutkielman instrumentaalista näkökulmasta. Lisäksi aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa on käytetty erilaisia tutkimusmetodeja ja -aineistoja, joten niiden vertailuun tämän tutkielman tuloksien kanssa on syytä suhtautua varauksella.

Rikos- ja rangaistustiedon lähteiden ja -tietotason yhteyttä suomalaisten tuomioistuinäkemyksiin ei ole aiemmin juurikaan tutkittu. Kappaleissa 3.3 ja 3.4 siten esitellään pääasiassa ulkomaalaista tutkimusta koskien rikos- ja rangaistustiedon tason ja tiedonlähteiden yhteyksiä tuomioistuinluottamukseen. On syytä huomioida, että tutkimusten vertailuun on suhtauduttava varauksella, sillä tutkimuksissa on käytetty erilaisia tutkimusmetodeja ja -aineistoja. Lisäksi oikeusjärjestelmät ovat eri maissa erilaisia, mikä osaltaan voi hankaloittaa tutkimustulosten vertailtavuutta.

Ulkomaalaisen tutkimuksen katsauksessa on pyritty systemaattisuuteen ja sen tekemisessä käytetty apuna Google Scholar -tietokantaa. Rikos- ja rangaistustiedon tason yhteyksiä tuomioistuinluottamukseen on tutkittu melko vähän. Tätä koskevia empiirisiä tutkimuksia etsittiin Google Scholarista muun muassa hakusanoilla ”trust in justice”, ”confidence in trust”, ”trust courts”, ”confidence courts” ja ”knowledge”. Tiedontason ja luottamuksen yhteyttä on tutkittu eri tutkimuksissa erilaisilla muuttujilla: joissakin tutkimuksissa vastaajille on esitetty kysymyksiä koskien rikosoikeusjärjestelmää ja rikollisuuden kehitystä, jossain taas on yleisesti tiedusteltu, miten vastaaja itse arvioisi oman tietotasonsa.

---

² Lisäksi Suomessa on tehty teoreettis-filosofista tutkimusta, joka on keskittynyt tutkimaan luottamuksen olemusta, muodostumista ja vaikutuksia (esim. Tala 2002) Lisäksi on tehty yleisesityksiä Suomen tuomioistuinluottamuksen luottamuksesta ja sen kehityksestä (ks. esim. Litmala 2004 ja Lasola 2009).

Suomessa on tehty myös tutkimuksia, joiden kohderyhmänä ovat oikeuslaitoksen ja rikosseuraamusjärjestelmän asiakasryhmät. Näitä ei ole eritelty tässä tutkimuksessa, sillä tämän tutkielman aiheena on tutkia suomalaisten tuomioistuihin kohdistuvaa luottamusta väestön tasolla. Tämän tutkielman katsaus aiempiin tutkimuksiin painottuu aiheesta tehtyyn empiiriseen kotimaiseen tutkimukseen, jonka piirissä on pyritty selvittämään suomalaisten tuomioistuihin kohdistuvaa luottamusta eri väestöryhmissä.

Rikos- ja rangaistustiedon lähteiden ja ylipäätään mediakulutuksen yhteyksiä tuomioistuinluottamukseen on niin ikään tutkittu melko vähän. Tätä aihetta koskevia tutkimuksia etsittiin Google Scholarista hakusanoilla ”trust in justice”, ”confidence in trust”, ”trust courts”, confidence courts”, ”media influence” ja ”media exposure”.

3.1 Sosioekonomiset tekijät

3.1.1 Sukupuoli

Sukupuolen ja tuomioistuimien kokeman luottamuksen välistä yhteyttä on tutkittu jonkin verran ja melko ristiriitaisin tuloksin. Niskasen ym. tutkimuksen mukaan sukupuolen ja tuomioistuimiin kohdistuvan luottamuksen väliset erot ovat miesten ja naisten välillä pieniä – kokonaisuutena miesten tuomioistuin kuva on kuitenkin jonkin verran myönteisempi kuin naisten (Niskanen ym. 2000, s. 200). Vastaavasti Lappi-Seppälä ym. tutkimuksen mukaan naisten ja miesten erot luottamuksessa ovat pienehköjä. Tämän tutkimuksen mukaan tosin miehet ovat jonkin verran skeptisempiä tuomioistuinta kohtaan kuin naiset (Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 59). Myös Kivivuoren tutkimuksen perusteella miehet suhtautuvat skeptisemmin tuomioistuinta kohtaan (Kivivuori ym. 2016, s. 446).

Sukupuolta kuvaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että sukupuolen yhteys tuomioistuinluottamukseen on vähäinen.

3.1.2 Ikä

Aikaisemmassa suomalaisessa empiirisessä tutkimuksessa on käynyt ilmi, että iän ja tuomioistuinta koskevien käsityksen välillä on yhteys. Esimerkiksi Niskasen ym. tutkimuksessa eläkeläisten käsitykset tuomioistuimien toiminnasta olivat kaikkein kielteisempiä, alle 30-vuotiaiden taas myönteisempiä (Niskanen ym. 2000, s. 31). Sama on todettu myös Lappi-Seppälän ym. tutkimuksessa: korkea ikä ja eläkeläisasema oli selkeästi yhteydessä epäluottamukseen tuomioistuinta kohtaan (Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 83). Myös Kivivuoren ym. tutkimuksessa pääsääntö oli, että varttunut ikä altistaa heikolle tuomioistuinluottamukselle: tutkimuksessa nuoret uskoivat tuomioistuimien suosivan varakkaita, ruotsinkielisiä ja naisia harvemmin kuin vanhempi väki (Kivivuori

ym. 2016, s. 446). Vanhat ikäryhmät taas kannattivat enemmän näkemyksiä, joiden mukaan tuomioistuimet suosivat jotain ryhmiä ja että eliitti vaikuttaa tuomioistuinten päätöksiin. (Kivivuori ym. 2016, s. 453–454).

Ikää mittaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että korkea ikä on yhteydessä tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen negatiivisesti.

3.1.3 Koulutus

Aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että suomalaisten tuomioistuinluottamuksen taso on yhteydessä henkilön koulutustasoon. Hyvin koulutetut suomalaiset ovat tutkimusten valossa heikosti koulutettuja myönteisempiä tuomioistuinta koskevilta käsityksiltään (esim. Niskanen ym. 2000, s. 30; Blom 1970; Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 66; Kivivuori ym. 2016). Aiempien tutkimusten mukaan näyttää siltä, että mitä alempi koulutustaso, sitä huonommassa valossa tuomioistuinten toiminta näyttäytyy. Esimerkiksi Kivivuoren ym. (2016, s. 451) tutkimuksessa vähän koulutetut olivat taipuvaisia ajattelemaan, että eliittit vaikuttavat tuomioistuinten päätöksiin. Tiivistetysti voidaan todeta, että heikko sosioekonominen asema on ollut aiemmissa empiirisissä tutkimuksissa yhteydessä heikkoon luottamukseen tuomioistuinten toimintaa kohtaan.

Koulutustasoa mittaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että korkea koulutuksen taso (paljon koulutusvuosia) on yhteydessä tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen positiivisesti.

3.1.4 Toimeentulovaikeudet

Aiempien tutkimusten mukaan heikko sosioekonominen asema näyttäisi vaikuttavan siihen, millainen suhde yksilöllä on tuomioistuinta kohtaan: mitä huono-osaisemmasta väestöstä on kyse, sitä kriittisempiä käsitykset tuomioistuinten toiminnasta ovat.

Kivivuoren ym. (2016, s. 447, 451, 453) tutkimuksen mukaan heikko taloudellinen toimeentulo on johdonmukaisesti yhteydessä kielteisiin tuomioistuintä koskeviin käsityksiin: tutkimuksen mukaan toimeentulovaikeudet altistavat uskomuksille, joiden mukaan

tuomioistuimet suosivat tiettyjä ryhmiä, kuten varakkaita. Kivivuoren ym. tutkimuksessa taloudellisen toimeentulon ja suosintamielikuvien yhteys vahvistui toimeentulon heikentyessä. Heikko toimeentulo myös lisäsi tutkimuksessa käsitystä siitä, että eliitit vaikuttavat paljon tuomioistuihin. Toimeentulovaikeuksien yhteys tuomioistuinten suosintamielikuviin oli siis tutkimuksen tuloksissa varsin yleisluonteinen: mitä huono-osaisemmasta väestöryhmästä oli kyse, sitä kriittisemmät olivat tuomioistuintä käsitykset: sosioekonominen asema siis vaikuttaa yksilön ja oikeusjärjestelmän suhteeseen.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan myös päätellä, että huono-osaisien väestöryhmien kokema epäluottamus tuomioistuimia kohtaan kumpuaa laajemmasta tyytymättömyydestä koko yhteiskuntaan kohtaan: syrjäytyminen tai sen uhka aiheuttanee osattomuutta vaikutusmahdollisuuksien ja osallistumisen suhteen. Heikko sosioekonominen asema voi siten johtaa kielteisiin käsityksiin yhteiskunnallisista instituutioista yleisesti. Voi siis olla, että kielteiset tuomioistuintä käsitykset omaavat väestöryhmät yleistävät kielteiset kokemuksensa muista laitoksista koskemaan myös tuomioistuimia ja koettu tuomioistuinten epäyhdenvertaisuus kytketään enemmänkin yleisiin yhteiskuntaoloihin. Heikon sosioekonomisen aseman omaava voi kokea, etteivät kaikki yhteiskunnan jäsenet ole ”samassa veneessä”. (Blom 1970, s. 127–135; Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 95; Kivivuori ym. 2016, 458.)

Toimeentulovaikeuksia mittaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että toimeentulovaikeudet ovat yhteydessä tuomioistuihin kohdistuvaan luottamukseen negatiivisesti.

3.2 Tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset

3.2.1 Tuomioistuintäkokemukset

Luottamus tuomioistuinten toimintaan voi olla yhteydessä henkilön omiin kokemuksiin tuomioistuinten kanssa. Aikaisempien tutkimusten pohjalta on empiiristä näyttöä siitä, miten omat kokemukset tuomioistuinten kanssa vaikuttavat heikentävästi tuomioistuinten koettuun luottamukseen (Niskanen ym. 2000; Lappi-Seppälä ym. 1999; Blom 1970; Kivivuori ym. 2016). Aiempien tutkimusten mukaan siis ne ihmiset, joilla ei ole

omakohtaista kokemusta oikeudenkäynnistä suhtautuvat tuomioistuimiin positiivisemmin ja luottavaisemmin kuin ne, joilla on omia kokemuksia.

Luottamuksen ja omien kokemusten välinen yhteys riippuu myös kokemusten ajallisesta ulottuvuudesta, laadusta ja määrästä. On havaittu, että oikeudenkäyntikokemusten määrän lisääntyminen kasvattaa epäluottamusta tuomioistuimiin (Niskanen ym. 2000, s. 194; Blom 1970, s. 58–64). Blomin (1970, s. 58) tutkimuksessa varsinkin kielteiset kokemukset, kuten syytettynä esiintyminen, kasvattavat johdonmukaisesti koettua epäluottamusta. Niskasen ym. ja Lappi-Seppälän ym. tutkimuksissa taas ei todettu tilastollisesti todennettavaa yhteyttä oikeudenkäyntiroolin ja luottamuksen välillä (Niskanen ym. 2000, s. 195; Lappi-Seppälä ym. 1999, s. 49).

Ajallisen ulottuvuuden vaikutuksessa luottamukseen taas on havaittu yhteys, että mikäli edellisestä tuomioistuinkokemuksesta on pitkä aika, on vaikutus tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen negatiivinen. Niskanen ym. arvelee havainnon johtuvan virastokulttuurin muutoksesta: aikaisempi etäinen ja autoritaarinen kulttuuri on vähitellen korvautunut enemmän asiakaslähtöisellä palvelulla. (Niskanen ym. 2000, s. 195–196.)

Aikaisempia tuomioistuinkokemuksia mittaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että aikaisemmat tuomioistuinkokemukset ovat yhteydessä tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen negatiivisesti.

3.2.2 Rikosuhrikokemukset

Kivivuoren ym. (2016, s. 443, 448, 452) tutkimuksen mukaan rikosuhrikokemus on yhteydessä tuomioistuijien suosimismielikuviin: tutkimuksessa rikoksen uhrin olivat muita alttiimpia näkemään tuomioistuijien suosivan tiettyjä ryhmiä, kuten varakkaita. Kivivuoren ym. tutkimuksen mukaan tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että rikosuhrikokemukset vaikuttavat sosiaaliseen kognitioon ja tapaan tulkita muiden ihmisten motiiveja.

Tutkielmassa käytetyn aikaisempia rikosuhrikokemuksia mittaavan selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että aikaisemmat rikosuhrikokemukset on yhteydessä tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen negatiivisesti.

3.3 Rikos- ja rangaistustiedon taso

Kansalaisten oletukset rikollisuuden määrästä ja laadusta eivät aina välttämättä heijastele todellista rikollisuuden kehitystä. Esimerkiksi Kanadassa ja Australiassa tehdyt tutkimukset osoittivat, että suurin osa kansalaisista uskoi murhien määrän kasvaneen, vaikka tosiasiallisesti ne olivat vähentyneet Kanadassa merkittävästi ja Australiassa pysyneet vakaina (Roberts 1994; Indermaur 1987). Samoin Isossa-Britanniassa toteutettujen tutkimusten mukaan enemmistö ajattelee virheellisesti, että rikollisuus on kasvanut radikaalisti ja erityisesti väkivaltarikollisuuden määrä on kasvussa (Hough & Roberts 1998, s.16; Roberts & Hough 2005, s. 10; Hough ym. 2013, s. 15). Kun ihmisiä on tutkimuksissa pyydetty nimeämään ne rikokset, joiden määrien he luulevat kasvaneen, pääsääntö näyttää olevan, että ihmiset nimeävät useimmiten vakavia rikoksia tai sellaisia rikoksia, joista he ovat uutisissa kuulleet (Roberts ym. 2003, s. 22).

Samankaltaisia havaintoja on tehty myös kotimaisessa tutkimuksessa: Näsi ym. tutkimuksessa selvitettiin, kuinka vastaajat kokivat väkivallan lisääntyneen Suomessa. Tutkimuksen mukaan vastaajista 70 prosenttia arvioi väkivallan lisääntyneen Suomessa. Tutkimuksessa arveltiin tällaisen arvion johtuvan ”jännitteistä ja peloista”, jotka liittyvät yleisiin ja epämääräisiin huoliin yhteiskunnallisesta kehityksestä ja asemasta – ei niinkään omista kokemuksista tai havainnoista. Naiset, ikääntyneet, matalasti kouluttautuneet ja toimeentulovaikeuksia omaavat kokivat yleisemmin väkivallan lisääntyneen (Näsi ym. 2018, s. 50).³ Vastaajat arvioivat näin siitä huolimatta, että esimerkiksi henkirikollisuuden määrä on laskenut Suomessa 1990-luvulta alkaen (Lehti ym. 2018, s. 50).

Tämän kaltaiset havainnot kansalaisten oletuksista rikollisuuden kehitykseen tulee ottaa vakavasti, sillä ne lienevät yhteydessä myös kansalaisten asenteisiin tuomioistuimia kohtaan – tuomioistuimet ovat se taho, jonka pitäisi tuomita rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan.

---

³ Näsin ym. tutkimuksessa tuodaan esille se, että kansalaisten väkivaltakehitystä koskevien arvioiden tutkiminen ei ole sama asia kuin todellisen rikoskehityksen tutkiminen: tutkimuksen mukaan, kansalaisten väkivaltakehityksen arvioinnissa on kysymys ensisijaisesti ”mielikuvien ja yleisen yhteiskunnallisen huolestuneisuuden tutkimisesta.” (Näsi ym. 2018, s. 35.)

Aikaisempien tutkimusten havainnot osoittavat, että kansalaisten yleinen tuntemus myös oikeusjärjestelmän toiminnasta on heikkoa (esim. Hough ym. 2013). Niskasen ym. tutkimuksessa (2000, s. 18) selvitettiin suomalaisten tuomioistuintuntemusta muutaman kysymyksen sarjalla koskien tuomioistuimien käyttöä ja kokoonpanoa. Kansalaisten tiedot osoittautuivat tutkimuksessa varsin hatariksi: esimerkiksi vain 39,1 prosenttia vastaajista tiesi, minkä tuomioistuimen puoleen tulisi kääntyä, mikäli haluaisi viedä riita- tai rikosasiansa oikeuden käsiteltäväksi. Tuloksissa havaittiin, että tuomioistuintuntemuksen noustessa myös tyytyväisyys tuomioistuimien toimintaa ja luottamus oikeudenmukaisuutta kohtaan kasvoi (Niskanen ym. 2000, s. 31, 49). Niskasen ym. tutkimuksen tuloksista voidaan siis päätellä, että melko suuri osa suomalaisista muodostaa käsityksensä tuomioistuimien toiminnasta puutteellisten tietojen varassa ja usein vailla omia tuomioistuinkokemuksia.

Kansalaisten heikosta oikeusjärjestelmätuntemuksesta on tehty samankaltaisia havaintoja koskien myös kansalaisten tietotasoa tuomioistuimien määräämistä rangaistuksista. Useissa kyselytutkimuksissa kansalaisten tietämys rangaistuksista on todettu huonohkoksi. Roberts ym. (2003, s. 24–25) summaavat aiheesta tehtyjä tutkimuksia esimerkiksi seuraavilla havainnoilla: ihmiset tietävät harvoin eri rangaistusvaihtoehtojen olemassaolosta (esimerkkinä yhdyskuntapalvelus) vaan mieleen tulee yleensä vain vankeusrangaistukset. Myös maksimirangaistuksen ankaruuden aliarviointi on tyypillistä. Ihmisillä on myös tapana aliarvioida vankilaelämän olot (voidaan esimerkiksi luulla, että vangeille tarjotaan rutiininomaisesti käyttöön televisio ja tietokone) ja yliarvioida ehdonalaisten vapauten päästettyjen vankien määrä. Tyypillistä tutkimusten mukaan on myös yliarvioida ehdonalaisten vapauden aikana tehty uusintarikollisuus.

Houghin ym. tutkimuksen mukaan hyvä tietotaso oikeusjärjestelmästä on yhteydessä korkeaan luottamukseen järjestelmästä: tutkimuksessa englantilaisilta ja walesilaisilta vastaajilta tiedusteltiin arvioita raiskausrikollisuuden kehityksestä. Ne vastaajat, jotka arvioivat rikollisuuden kehityksen tältä osin oikeaksi, luottivat todennäköisesti oikeusjärjestelmän toimivuuteen (Hough ym. 2013, s. 44). Myös Mattinsonin ja Mirrlees-Blackin tutkimuksen mukaan ne vastaajat, jotka luulivat rikosmäärien kasvaneen, luottivat oikeusjärjestelmään vähiten (Mattinson ja Mirrlees-Black 2000, s. 8, 22). Samalainen havainto rikos- ja rangaistustietotason yhteydestä on havaittu myös Houghin

ja Robertsin aiemmassa tutkimuksessa, jonka mukaan ne vastaajat, joilla oli heikko tietotaso rikollisuudesta ja rangaistuksista, antoivat huonoimmat arvosanat tuomioistuimille ja tuomareille (Hough & Roberts 1998, s. 30). Myös Beneshin tutkimuksessa ne vastaajat, jotka arvioivat tietotasonsa oikeusjärjestelmästä hyväksi, luottivat todennäköisimmin tuomioistuihin: Benesh tutki muun ohella tuomioistuintietotason yhteyttä yhdysvaltalaisen tuomioistuinluottamukseen. Tutkimuksen tulosten perusteella tieto lisää luottamusta: mitä korkeammaksi vastaaja arvioi oman tietämyksensä, sitä todennäköisemmin hänellä oli korkea luottamus tuomioistuihin kohtaan (Benesh 2006, s. 703). Niin ikään Gelbin australialaisessa tutkimuksessa vastaajat, joiden mukaan rikosmäärät olivat vähentyneet, luottivat oikeusjärjestelmään todennäköisemmin kuin ne, jotka ajattelivat rikosmäärien kasvaneen (Gelb 2011, s. 19).

Tällainen suhde rikostietotason ja tuomioistuinluottamuksen välillä kertonee siitä, että kansa näkee juuri tuomioistuinluottamuksen velvollisuudeksi taittaa oletettu huolestuttava rikollisuuskehitys: tuomioistuinluottamukseen tulee kontrolloida rikollisuutta (Roberts & Hough 2005, s. 69). Mikäli kansa esimerkiksi luulee, että rikoksia tehdään yhä enemmän, voi tämä kieliä tuomioistuinluottamuksen epäonnistumisesta kansan silmissä – tuomioistuimet eivät saa rikollisia vastuuseen teoistaan eivätkä tuomitse tarpeeksi ankaria rangaistuksia.

Edellä mainitut havainnot saavat tukea myös tutkimuksista, joissa vastaajille on tarjottu tietoa oikeusjärjestelmästä ja sen jälkeen tiedusteltu, ovatko heidän käsityksensä oikeusjärjestelmästä kohtaan muuttuneet. Chapmanin ym. (2002) ja Salisburyn (2004) tutkimukset, joissa vastaajat, joille annettiin informaatioita oikeusjärjestelmästä, raportoivat heidän oikeusjärjestelmäkäsityksensä muuttuneen positiivisemmaksi. Chapmanin ym. (2002) tutkimuksessa englantilaisille ja walesilaisille osallistujille annettiin runsaasti tietoa rikosoikeusjärjestelmästä esitteen ja seminaarin (osallistuminen paikan päällä tai videon katsominen) muodossa. Tiedon antamisen jälkeen noin alle puolet tutkimukseen osallistujista raportoi heidän käsityksensä rikosoikeusjärjestelmästä muuttuneen positiivisemmaksi, ja he jossain määrin luottivat informaation saamisen jälkeen enemmän järjestelmään. Salisburyn (2004) tutkimuksessa taas verrattiin vastaajia, jotka olivat saaneet esitteen rikosoikeusjärjestelmästä niihin, jotka eivät olleet esitettä saaneet. Tutkimuksen tulosten mukaan niistä vastaajista 25 prosenttia, jotka olivat saaneet informaatiota rikosoikeusjärjestelmästä, raportoivat tiedon muuttaneen heidän

ajatuksiaan järjestelmästä. Tulosten mukaan informaation tarjoaminen myös kasvatti luottamusta järjestelmää kohtaan verrattuna niihin, jotka eivät saaneet esitettä.

Useissa tutkimuksissa on osoitettu väestön rangaistushalukkuuden vähentyvän, jos ihmisille annetaan tietoa rikollisuudesta ja rangaistusjärjestelmän toiminnasta (esim. Balvig ym. 2015; Roberts & Hough 2005). Punitiivinen asenne liittyy siis alhaiseen tiedon tasoon. Samanlaisen yhteyden voidaan katsoa edellä kuvatun aiemman tutkimuksen perusteella olevan myös tiedontason ja tuomioistuinkäsitysten välillä: mitä enemmän ihminen tietää rikollisuudesta ja rikosseuraamuksista, sitä todennäköisemmin hän myös luottaa tuomioistuimien kykyyn tuomita rangaistukset niille, jotka ovat lakia rikkoneet. Voidaan siten tehdä oletus, että tieto lisää luottamusta.

Tutkielmassa käytetyn rikos- ja rangaistustiedon tasoa mittaavan aineiston selittävän muuttujan osalta hypoteesini on, että hyvä rikos- ja rangaistustiedon taso on yhteydessä tuomioistuimiin kohdistuvaa luottamukseen positiivisesti.

3.4 Rikos- ja rangaistustiedon lähteet

Koska harvalla on lopulta omia kokemuksia tuomioistuimien toiminnasta, on relevantti kysymys tarkastella, mistä käsitykset tuomioistuimien toiminnasta voisivat syntyä. Luottamus kun rakentunee merkittävästi toiminnasta syntyneiden mielikuvien varaan. Kuten tutkielmassa on edellä todettu, kansalaisten tuntemus oikeusjärjestelmän toiminnasta on heikkoa samoin kuin kansalaisten tieto rikollisuuden määristä, vakavuudesta ja annetuista rangaistuksista (esim. Hough ym. 2013; Roberts ym. 2003). Media on luultavasti yksi merkittävä mielikuvien luoja uutisoidessaan yksittäisistä vakavista rikostapauksista – media usein raportoi nimenomaan yksittäisistä rikostapauksista eikä laajemmista rikollisuuden trendeistä tai rikollisuuden syistä (Smolej 2011, s. 8–9; Gray 2009, s. 66–67). Media voi myös tarjota rikosoikeusjärjestelmästä epätarkkaa ja yksinkertaistavaa informaatiota (Hough & Roberts 2017, s. 256; Doob & Roberts 1988). Median tapa kuvata rikollisuutta voi myös vaikuttaa kansalaisten kriminaalipoliittisiin mielipiteisiin (Kivivuori 2002, s. 310).

Niskasen ym. tutkimuksessa pyrittiin mittaamaan niin sanotun välillisten kokemusten – kuten median – vaikutusta tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen. Tutkimuksessa

ongelmaa lähestyttiin tiedustelemalla vastaajien *omia* näkemyksiä siitä, millä tavoin tietyt välilliset kokemukset ovat vaikuttaneet heidän tuomareita koskeviin käsityksiinsä. Suurin osa vastaajista koki television ja lehdistön vaikutuksen suurimmaksi ja melko kielteiseksi, ja esimerkiksi tuttavien kertoman tiedon vaikutukset olemattomaksi. Kielteisten vaikutusten määrä tutkimuksen mukaan vaihteli selkeästi yhteiskunnallisen aseman, koulutuksen ja vastaajan tuomioistuintuntemuksen perusteella. Kuten oletettua, median kautta saadut kielteiset vaikutelmat olivat yhteydessä tuomioistuimia kohtaan koettuun luottamukseen negatiivisesti. (Niskanen ym. 2000, s. 96.)

Mediatutkimuksessa niin sanotussa kultivaatioteoriassa katsotaan mediakulutuksen – erityisesti television suuren katselun – johtavan siihen, että maailma nähdään vaarallisena paikkana, ja rikosmedialla on tässä merkittävä rooli (Shi ym. 2018, s. 2). Kultivaatioteorian mukaan medialla on valtaa muuttaa kansalaisten käsitykset median todellisuuskuvaa vastaavaksi. Teoriaan mukaan mediassa esitetty väkivalta lisää sitä kuluttavien ihmisten pelon tunnetta ja sosiaalista epäluottamusta: rikosmedian kulutus voi siten kasvattaa rikoshuolia (Mustonen 2001). Median kautta voi olla mahdollista saada käsitys, että rikollisuus – erityisesti vakava – on kasvussa ja rangaistukset eivät ole tarpeeksi ankaria taittamaan tätä kehitystä. Media uutisoi usein eniten dramaattisista, epätavanomaisista ja väkivaltaisista rikoksista sekä epätavanomaisista rangaistuksista rikoksiin. Median tämän kaltaisen rikosuutisoinnin voisi kuvitella olevan yhteydessä edellä kuvattuihin ihmisten uskomuksiin huolestuttavasta rikollisuuskehityksestä: median vaikutus ihmisten asenteisiin koskien rikoksia ja tuomioistuinten määräämiä rangaistuksia on luultavasti merkittävä. Ihmisiä usein huolestuttavat eniten ne rikokset, joita media pitää esillä (Roberts ym. 2003, s. 78).

Rikos- ja rangaistustiedon lähteitä voivat olla esimerkiksi perinteinen uutismedia (tv-uutiset, sanomalehdet ja radion uutiset) ja iltapäivälehdet. Eri rikosmediat voivat uutisoida rikollisuudesta ja rangaistuksista erilaisilla tyyleillä ja erilaisilla julkaisumäärillä.

Hough ym. tutkimuksessa (2013, s. 44) englantilaiset ja walesilaiset sanomalehtien lukijat luottivat johdonmukaisesti eniten oikeusjärjestelmään: vastaajat, jotka lukivat edes yhtä

---

⁴ Niskasen ym. (2000, s. 96) tutkimuksessa tuodaan esiin tämän mittausmenetelmän ongelmallisuus, sillä ihmisillä on taipumusta usein korostaa omaa objektiivisuuttaan ja kieltää välillisten vaikuttimien osuus.

kansallista sanomalehteä, luottivat järjestelmän oikeudenmukaisuuteen enemmän kuin ne, jotka eivät lukeneet ollenkaan sanomalehtiä.

Gelbin (2011, s. 13) tutkimuksessa vastaajat, jotka kuluttivat pääasiassa iltapäivälehtiä, luottivat tuomioistuimiin merkittävästi vähemmän kuin ne, jotka seurasivat sanomalehtiä. Tämä voi liittyä iltapäivälehtien usein sensaatiohakuiseen uutisointiin. Williams ja Dickinson (1993) tarkastelivat englantilaisten päivä- ja iltapäivälehtien rikossisältöjä. He tekivät havainnon, että iltapäivälehdissä oli päivälehtiä enemmän rikosuutisointia ja uutisointi oli sensaatiohakuisempaa. Lisäksi iltapäivälehtien lukijat pelkäsivät väkivaltaa enemmän kuin päivälehtien lukijat. Johnstonin ja Bartelsin tutkimuksessa tutkittiin, miten erilainen mediakulutus – sensaatiohakuinen (esimerkiksi kaapelitelevisiion uutiset ja poliittinen radio) ja ”maltillinen” (esimerkiksi sanomalehdet ja verkkouutiset) – vaikuttavat käsityksiin yhdysvaltalaisista tuomioistuimista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että sensaatiohakuisen median seuraaminen on yhteydessä negatiivisiin mielikuviin tuomioistuimista (Johnston & Bartels 2010, s. 273). Tutkimuksen mukaan tämä voi johtua siitä, että sensaatiohakuinen media keskittyy erilaisten ”tuomioistuinmyyttien” vahvistamiseen kun taas maltillinen media keskittyy uutisoinnissaan enemmän tuomioistuinprosessin juridiseen luonteeseen (Johnston & Bartels 2010, s. 264).

Kivivuori ym. taas analysoivat suomalaisten iltapäivälehtien etusivujen (Iltalehti ja Iltasanomat) rikosuutisointia vuosilta 1980–2000. Tutkimuksessa havaittiin, että vaikka esimerkiksi henkirikostaso pysyi vakaana 1980- ja 1990-luvuilla, henkirikosuutisointi iltapäivälehdissä kasvoi – yleisö kohtaa siis henkirikoksia aiempaa enemmän iltapäivälehtien otsikoissa. Samoin vamman aiheuttanut väkivaltarikollisuus aleni vuosina 1980–1997, mutta iltapäivälehtien etusivuilla tämä väkivaltarikollisuus lisääntyi voimakkaasti (Kivivuori ym. 2002, s. 37). Tutkimuksen mukaan siis samalla kuin yhteiskunnassa tapahtuva väkivaltarikollisuus on vähentynyt, iltapäivälehtien etusivuilla se on sen sijaan lisääntynyt. Tutkimuksessa havaittiin myös, että väkivallan pelon yleisyys seuraa enemmän väkivaltauutisoinnin kehitystä kuin yhteiskunnan todellista väkivaltarikollisuuden tasoa (Kivivuori ym. 2002, s. 44). Smolejin ja Kivivuoren tutkimuksessa (2006, s. 220) havaittiin, että runsas iltapäivälehtien etusivujen seuraaminen on yhteydessä kasvaneisiin pelkoihin joutua rikoksen uhriksi.

Perinteisen uutismedian ja iltapäivälehtien lisäksi rikostiedon lähteiksi on noussut sosiaalinen media ja vaihtoehtoiset tietolähteet. Rikostiedon lähteet ovat siis monipuolistuneet, mutta samalla rikosmediakulutus on mahdollistanut sosiaalisten ”kuplien” muodostumista. Onkin kiinnostavaa tietää, miten muuttuva median käyttö on yhteydessä rikollisuuden havainnointiin. Näsi ym. tutkimuksessa selvitettiin, mistä lähteistä suomalaiset saavat väkivaltarikollisuutta koskevat tietonsa. Tutkimuksen tuloksien mukaan niin sanonut perinteiset uutismediat muodostivat monille edelleen tärkeimmän tietolähteen. Kuitenkin erityisesti nuoret ikäryhmät saivat väkivaltarikostietonsa usein sosiaalisesta mediasta: noin kolmasosa nuorista sai paljon tai melko paljon tietoa Facebookista tai Twitteristä, muista vastaajista noin viidennes. Vaihtoehtoisten tietolähteiden (MV-lehti, Hommaforum) käyttö sen sijaan oli vastaajien keskuudessa melko vähäistä. (Näsi ym. 2018, s. 47.) Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että sosiaalisesta mediasta ja vaihtoehtoista tietolähteistä väkivaltarikostietonsa saaneet olivat alttiimpia näkemään itseensä kohdistuvia rikosuhkia enemmän kuin perinteisen uutismedian käyttäjät. Sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten tietolähteiden käyttäjät olivat myös pelänneet todennäköisemmin rikosuhriksi joutumista vuoden aikana. Lisäksi nämä ryhmät näkevät väkivallan lisääntyneen Suomessa useammin kuin perinteisen uutismedian käyttäjät. Tutkimuksen mukaan siis uudet rikosmediat ovat yhteydessä koettuihin rikospelkoihin. (Näsi ym. 2018, s. 49–50.)

Näsin ym. tutkimuksen tulokset uusien rikostietolähteiden kulutuksen ja rikospelkojen yhteydestä nostavat esiin kysymyksen, onko näiden tietolähteiden kulutus yhteydessä myös luottamukseen tuomioistuimien toimintaa kohtaan. Mikäli sosiaalisen median ja vaihtoehtoisen median käyttäjät ovat eniten huolestuneita rikollisuuden kehityksestä Suomessa, samojen ryhmien voisi ajatella myös uskovan, että tuomioistuimet eivät saa rikollisia vastuuseen teoistaan. Kuten edellä on todettu, jos kansalaiset ajattelevat, että rikoksia tehdään yhä enemmän, voi tämä kieliä tuomioistuimien epäonnistumisesta kansan silmissä. Tämä ajatus saa tukea Sutelan ja Paasosen diskurssianalyysistä, jossa tutkittiin sosiaalisen median keskusteluja koskien muun ohella tuomioistuimia. Tutkimuksen perusteella sosiaalisessa mediassa käydyt keskustelut rangaistuksien

---

5 Näsin ym. (2018, s. 10) tutkimuksessa perinteisiin mediaan luettiin mukaan televisio- ja radiouutiset, sanomalehdet (printti), television dokumentti- ja ajankohtaisohjelmat, sanomalehdet (verkko/mobiili), iltapäivälehdet (verkko/mobiili), todellisuuspohjaiset TV-ohjelmat, iltapäivälehdet (printti) sekä YLE:n, MTV:n ja muiden vastaavien verkkosivut.

määräämisestä ja rangaistuskäytännöistä olivat hyvin negatiivissävytteisiä: erityisesti käräjäoikeuksia koskevista keskusteluista 84 prosenttia oli negatiivisia (Sutela & Paasonen 2012, s. 14–15).

Tämän tutkielman hypoteesi on, että iltapäivälehdillä sekä sosiaalisella medialla ja vaihtoehtoisilla rikos- ja rangaistustiedon lähteillä on negatiivinen yhteys kansalaisten luottamukseen tuomioistuimien toimintaa kohtaan.

3.5 Tutkimuskysymykset

Tämä tutkielma keskittyy selvittämään, vaihteleeko luottamus tuomioistuimien toimintaa kohtaan väestöryhmittäin ja ovatko rikos- ja rangaistustiedon taso ja rikos- ja rangaistustiedon lähteet ovat yhteydessä suomalaisten luottamukseen tuomioistuimia kohtaan.

Tutkielmassa tarkastellaan edellä kuvatun mukaisesti luottamuksen instrumentaalista puolta, eli sitä, luottavatko suomalaiset, että tuomioistuimet saavat rikoksiin syyllistyneet vastuuseen eivätkä tee virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaiksi. Luottamuksen tarkastelun fokuksena on siis tässä tutkielmassa tuomioistuimien virheettömyys ja tehokkuus, eli oikeudenkäynnin koettu oikea lopputulos kansan silmissä – ei tuomioistuimien *menettelyn* koettu oikeudenmukaisuus.

Tutkielmassa tarkastellaan seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- 1) Ovatko sosioekonomiset tekijät yhteydessä kansalaisten luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta?
- 2) Ovatko aikaisemmat tuomioistuin- ja uhrikokemukset yhteydessä luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta?
- 3) Onko kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon taso yhteydessä luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta?
- 4) Ovatko kansalaisten käyttämät eri rikos- ja rangaistustiedon lähteet yhteydessä luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta?

4 Aineisto ja menetelmä

Tässä luvussa käydään läpi tutkielman aineisto ja analyysimenetelmä sekä tutkielman tutkimuseettiset lähtökohdat.

4.1 Aineisto

Tämän tutkielman tutkimusaineistona on *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* - tutkimuksen aineisto (Kääriäinen 2016b). Poikkileikkausaineisto sisältää 344 muuttujaa ja 1251 havaintoa.

Tutkimusaineiston keruumenetelmä on kuvattu Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkistoon tallennetussa koodikirjassa (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2019). *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineiston keruumenetelmänä on tietokoneavusteinen kasvokkainen haastattelu (CAPI tai CAMI) strukturoitua lomaketta käyttäen. Haastattelut on toteutettu henkilökohtaisina käyntihaastatteluina suomen tai ruotsin kielellä ajalla 2.5.2016–12.7.2016. Tutkimuksen haastattelut toteutti TNS Gallup.

Aineiston kerääminen on toteutettu kiintiöotantana. Otantamenetelmänä aineistossa käytettiin todennäköisyysotantaa suhteutettuna ositettuna otantana. Otanta toteutettiin monivaiheisena ositettuna satunnaisotantana. Ositetussa otannassa käytettiin hyväksi etukäteistietoja perusjoukon jakautumisesta ryhmiin: poiminta on suoritettu niin, että otos on edustava vastaajan asuinpaikan, iän ja sukupuolen mukaan. (Yhteiskunta tieteellinen tietoaarkisto 2019, s. 3). Aineistossa on painomuuttuja, joka painottaa aineiston sukupuolen, ikäryhmän (18–24, 25–34, 35–49 ja yli 49 vuotta), NUTS2 (pääkaupunkiseutu, muu Uusimaa, Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois- ja Itä-Suomi) sekä 2015 eduskuntavaalien puoluekannatuksen mukaan (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2019, s. 4).

Painokertoimilla aineistoa korjattiin vastaamaan väestön alueellista, ikä-, sukupuoli- ja puoluekannatusjakaamaa. Tässä tutkielmassa käytetyssä tutkimusaineistossa on siten pyritty siihen, että aineisto on näiltä osin mahdollisimman edustava otos perusjoukosta, eli Suomen väestöstä. Tässä tutkielmassa tutkitaan luottamusta tuomioistuimiin väestön tasolla, joten painokertoimien käyttö osaltaan lisää tutkimuksen ulkoista validiteettia.

Tutkimuksessa tehtiin yhteensä 1254 haastattelua, joista on poistettu kolme alle 18-vuotiaiden haastattelua. Kaiken kaikkiaan käytyjä osoitteita oli 5841, jolloin vastausprosentiksi tuli 21,4 %, jota voidaan pitää kiintiöpoimintamenetelmälle tyypillisen alhaisena. Suurin osa 2512 henkilön kadosta johtui siitä, ettei otokseen osuvaa henkilöä tavoitettu tai henkilö ei kuulunut kohderyhmään. Kieltäytyneitä oli 1971, keskeytettyjä haastatteluita 10. Tiedonkeruun jälkeen tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin kontrollikysymykset (esimerkiksi ”mikä oli haastattelun aihe? ”miten haastattelu tehtiin?”). Kontrollihaastatteluita tehtiin yhteensä 66 eikä kontrollissa ilmennyt laatupoikkeamia tai syitä hylätä haastatteluita. (Kääriäinen 2017, s. 38–39.)

Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016 -aineiston haastattelulomake jakautui kolmeen osaan: osio A) kartoitti vastaajan käsityksiä muun muassa rikoksista, kontrollipolitiikasta, tuomioistuimista ja tuomareista, osio B) esitti rikoskuvauksia (vinjettejä) ja pyysi vastaajaa antamaan niihin mielestään sopiva rangaistus, osiossa C) taas kerättiin vastaajan ja hänen kotitaloutensa taustatiedot sekä kysyttiin vastaajan arvoja kartoittava kysymyssarja. Haastattelulomake on suunniteltu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja viimeistelty siitä saadun asiantuntijapalautteen avulla (Kääriäinen 2017, s. 7).

Tässä tutkielmassa tutkimuskysymystä tutkitaan osion aineiston A) osion ja C) osioiden avulla: nämä osiot sisältävät muuttujia koskien vastaajan käsityksiä tuomioistuimista, hänen käyttämistään rikos- ja rangaistustiedon lähteistään sekä kysytään kysymyssarja, jolla kartoitettiin vastaajan tiedon tasoa rikollisuudesta ja rangaistuksista. Lisäksi A-osiossa kysytään kysymyksiä, jotka mittaavat vastaajan luottamusta instituutioihin, kuten tuomioistuimiin. Aineiston osio C) taas sisältää muuttujia koskien vastaajan sosioekonomisia lähtökohtia, kuten iän, sukupuolen sekä tulo- ja koulutustason osalta. Tutkielmassa ei siis tarkastella lainkaan osion B) muuttujia, jotka koskevat väestön rangaistusvalintoja, sillä ne eivät ole tämän tutkielman aiheena.⁶

4.2 Analyysimenetelmä

---

⁶ Tämän aineiston B) osion pohjalta on julkaistu Juha Kääriäisen (2017) Seitsemän rikostapausta: kärjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 21/2017.

4.2.1 Usean selittävän muuttujan lineaarinen regressioanalyysi

Tässä tutkielmassa teoriaan perustuvat hypoteesit (ks. tutkielman luku 3) testataan empiirisesti tutkielman tutkimuskysymyksille sopivassa aineistossa.

Tutkimuksen aineisto analysoitiin käyttämällä lineaarista usean selittävän muuttujan regressioanalyysia. Lineaarisen regressioanalyysin avulla voidaan tarkastella aineiston muuttujien välisiä riippuvuussuhteita: mallin avulla voidaan laskea, kuinka paljon yhden muuttujan arvojen muuttuminen vaikuttaa toisen muuttujan arvoihin ja päinvastoin (Nummenmaa ym. 2014, s. 236).

Usean selittävän muuttujan lineaarisessa regressioanalyysissä jokaisen yksittäisen muuttujan vaikutus selitettävään muuttujaan voidaan huomioida (Nummenmaa ym. 2014, s. 249). Tämän tutkielman analyysissä monimuuttujamallit mahdollistavat rikos- ja rangaistustiedon tason ja rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteyksien tutkimisen tuomioistuimiin kohdistuvaan luottamukseen siten, että analyysi kuitenkin huomioi myös sosioekonomiset tekijät ja vastaajan omat tuomioistuinkokemukset, sillä näillä muuttujilla voi olla aiemman tutkimuksen perusteella yhteys vastaajan tuomioistuinlupakokemuksiin (näistä edellä kappaleissa 3.1 ja 3.2). Ilman näiden muuttujien vakiointia ei voisi tietää, missä määrin tuomioistuinluottamukseen vaikuttavat sosioekonomiset tekijät tai vastaajan omat tuomioistuinkokemukset: vaikka esimerkiksi heikko rikostiedon taso korreloisi tämän tutkimuksen hypoteesin mukaisesti voimakkaasti heikon tuomioistuinluottamuksen kanssa, kyseessä ei välttämättä olisi aito kausaaliyhteys, vaan näennäiskorrelaatio: tähän yhteyteen nimittäin voivat vaikuttaa myös muut tekijät, kuten vastaajan koulutusvuodet. Tämän takia mahdollisten "sekoittavien" muuttujien vaikutus tulee pyrkiä poistamaan analyysissä käyttämällä monimuuttuja-analyysia, kuten tässä tutkielmassa usean selittävän muuttujan regressioanalyysia (Kivivuori ym. 2018, s. 93).

Regressiomallin selittäviä muuttujia valittaessa on pyritty siihen, etteivät ne korreloisi keskenään. Tällöin olisi vaikea todeta, mikä on kunkin muuttujan vaikutus selitettävään muuttujaan (Nummenmaa ym. 2014, s. 249). Mallista on pyritty tekemään mahdollisimman yksinkertainen, jotta selittävillä muuttujilla olisi järkevä tulkinta. Malli on siksi pyritty muodostamaan mahdollisimman pienellä määrällä muuttujia.

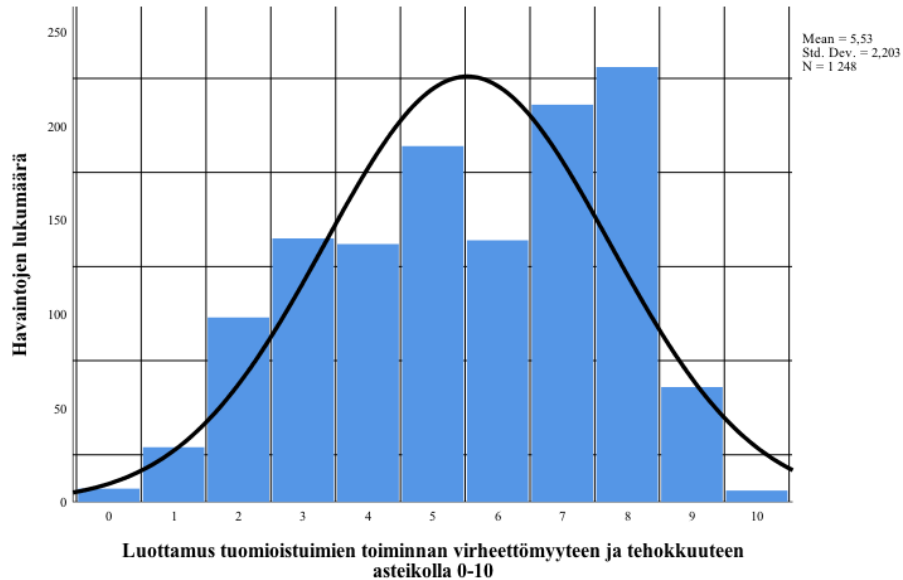
Muuttujien tarkat kuvaukset on esitetty Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston koodikirjassa (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2019) ja tämän tutkielman liitteessä 1. Valittujen muuttujien teoreettisia yhteyksiä on kuvattu tutkielmassa edellä luvussa 3.

4.2.2 Mallin selitettävä muuttuja

Tässä tutkielmassa käytettävän lineaarisen regressioanalyysin selitettävänä muuttujana oli luottamus tuomioistuimien toiminnan virheettömyyteen ja tehokkuuteen. Tätä mitattiin lomakkeella kielellisellä mittarilla kysymyksellä: ”Kuinka usein uskotte tuomioistuinten tekevän virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaaksi?” Kysymykseen vastattiin asteikolla 0–10, jossa on 0 oli ”ei koskaan” ja 10 ”aina”. Muuttujan asteikko on käännetty analyysin tulkinnan helpottamista varten: vastaus 0 siis tarkoittaa analyysissä kaikista vähäisintä luottamusta ja 10 suurinta.

Täysin yhteneväistä kysymyksen asettelua on käytetty myös European Social Surveyn (ESS) 2010 Suomen aineistossa. Muuttujan voidaan katsoa mittaavan tuomioistuimien luottamuksen instrumentaalista näkökulmaa, eli sitä, luottavatko kansalaiset siihen, että tuomioistuimilla on kyky saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen ne, jotka ovat lakia rikkoneet (Jackson ym. 2011). Se, että samaa kysymyksen asettelua on käytetty muissakin kyselytutkimuksissa, lisännee myös tämän tutkielman tuomioistuinluottamuksen mittarin validiteettia.

Selitettävän muuttujan jakauma on jokseenkin negatiivisesti vino, mikä käy ilmi kuviosta 1. Tämä selittyy suomalaisten varsin korkealla yleisellä luottamuksella tuomioistuinta kohtaan. Jakauma on kuitenkin hyväksyttävissä regressioanalyysin selitettäväksi muuttujaksi otoskoon ollessa tarpeeksi suuri.

Kuvio 1. Histogrammi luottamuksesta tuomioistuimien toiminnan virheettömyyteen ja tehokkuuteen asteikolla 0-10 *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineistossa, N=1248.

4.2.3 Mallin selittävät muuttujat

Mallin selittävät muuttujat on valittu malliin aikaisemman tutkimuksen perusteella: mallin selittävät muuttujat voivat aikaisemman tutkimustradition perusteella selittää vastaajan tuomioistuinluottamusta. Muuttujien teoreettisia yhteyksiä on käsitelty edellä luvussa 3.

Ensimmäisen malliin on sisällytetty sosioekonomista asemaa mittaavat muuttujat. Mallin rakentaminen aloitettiin tuomalla selittäväksi muuttujaksi vastaajan sukupuoli (0–1, 0=mies). Malliin lisättiin muuttujaksi vastaajan ikä ja koulutusvuosien määrä. Lisäksi ensimmäisen malliin lisättiin vastaajan toimeentulovaikeudet (asteikko 0–1, 0=ei ole toimeentulovaikeuksia). Toimeentulovaikeuksia mitattiin lomakkeessa kielellisellä mittarilla kysymällä vastaajalta: ”Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla: erittäin hankalaa (1), hankalaa (2), melko hankalaa (3), melko helppoa (4), helppoa (5), hyvin helppoa (6)?” Analysoinnin helpottamiseksi aineiston havainnot luokiteltiin mallissa kahteen eri luokkaan: vastaukset 4–6 luokiteltiin arvoksi ”0=ei toimeentulovaikeuksia” ja vastaukset 1–3 luokiteltiin arvoksi ”1=on toimeentulovaikeuksia”.

Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016 -kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin myös heidän euromääräistä tulotasoaan kuukausitasolla. Costelloe ym. (2009, s. 30) ovat kuitenkin tuoneet esiin, että henkilön tulotaso ei ole välttämättä sopiva mittari mittaamaan toimeentulovaikeuksia: pienituloisellakin voi olla vakaalla pohjalla oleva taloudellinen tilanne esimerkiksi säästöjen ansiosta. Vastaavasti suurituloisella voi olla vaikeuksia ja epävarmuutta tulla toimeen tuloillaan. Tästä syystä tässä tutkielmassa vastaajien toimeentulovaikeuksia on mitattu pyytämällä vastaajilta heidän oma näkemyksensä kotitalouden tulojen riittävydestä.

Toiseen malliin lisättiin vastaajan omat tuomioistuini- ja rikosuhrikokemukset (luokat 0–1, 0=ei kokemusta). Tuomioistuinkokemuksia mitattiin lomakkeessa pyytämällä vastaajaa vastamaan ”kyllä” tai ”ei” kysymykseen: ”Oletteko viimeisen 5 vuoden aikana ollut tuomioistuimessa oikeudenkäynnissä osapuolena tai todistajana rikokseen liittyvässä jutussa?” Rikosuhrikokemusta taas mitattiin lomakkeessa pyytämällä vastaajaa vastamaan ”kyllä” tai ”ei” kysymykseen: ”Oletteko itse tai onko joku kotitaloutenne jäsenistä joutunut varkauden tai väkivallan uhriksi viimeisten viiden vuoden aikana?” Rikosuhrikokemusta mittaava muuttuja ottaa siis huomioon myös vastaajan saman kotitalouden jäsenen uhrikokemukset.

Kolmanteen malliin lisättiin mukaan rikos- ja rangaistustiedon tasoa mittaava selittävä muuttuja. Aineiston kyselylomakkeessa vastaajille esitettiin erilaisia rikoksia ja rikosseuraamuksia koskien kymmenen väittämää, joihin vastaaja vastasi oikein tai väärin. Kaikkiin väittämiin on olemassa oikea vastaus (Kääriäinen 2017, s. 44–47). Vastaajille esitettiin seuraavat väittämät ja pyydettiin vastaamaan, ovatko ne oikein tai väärin (suluissa oikea vastaus):

- 1) ”Omaisuusrikollisuus on Suomessa lisääntynyt viime vuosina.” (väärin);
- 2) ”Väkivaltarikollisuus on Suomessa lisääntynyt viime vuosina” (väärin);
- 3) ”Tieliikenteessä kuolee vuosittain noin 2,5 kertaa niin paljon suomalaisia kuin henkirikosten uhreina” (oikein);
- 4) ”Väkivaltarikosten osuus kaikista rikoksista on Suomessa alle 10%” (oikein);
- 5) ”Henkirikosten uhrit ja tekijät ovat tavallisesti toisilleen ennestään tuntemattomia” (väärin);
- 6) ”Törkeistä pahoinpitelyistä määrätään Suomessa lähes aina ehdoton tai ehdollinen vankeusrangaistus” (oikein);

- 7) ” Tyypillinen suomalainen vanki on alkoholi- ja huumeongelmainen mies” (oikein);
- 8) ”Yhdyskuntarangaistukset vähentävät uusintarikollisuutta tehokkaammin kuin vankeusrangaistukset” (oikein);
- 9) ”Törkeästä raiskauksesta määrätään lähes aina ehdoton vankeusrangaistus” (oikein);
- 10) ”Henkirikoksia tehdään vähiten sellaisissa maissa, joissa on kovimmat rangaistukset” (väärin).

Näistä väittämistä on muodostettu rikos- ja rangaistustiedon tasoa mittaava selittävä muuttuja laskemalla vastaajan oikeat vastaukset yhteen (oikeasta vastauksesta 1, väärästä 0) yhdeksi tietotasoa mittaavaksi muuttujaksi (min. 0, max. 10).

Neljännessä mallissa mukaan lisättiin vastaajan rikos- ja rangaistustiedon lähteet. Aineiston kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin vastaamaan eri tietolähteiden osalta asteikolla 1–5, (1=en lainkaan, 5=paljon): ”Missä määrin seuraatte rikoksia ja rangaistuksia koskevia asioita seuraavista tietolähteistä?” Kysymyksissä kysytyt tietolähteet olivat seuraavat:

- 1) Radio- ja tv-uutiset (myös online/mobiili)
- 2) Muut radio- ja tv-ohjelmat kuten dokumentti- ja ajankohtaisohjelmat
- 3) Sanomalehdet (myös online/mobiili)
- 4) Iltapäivälehdet (myös online/mobiili)
- 5) Iltapäivälehtien ’lööpit’
- 6) Keskustelut kasvokkain ystävien tai tuttavien kanssa
- 7) Keskustelut sosiaalisessa mediassa
- 8) Muut internetin sivustot
- 9) Tutkimukset tai selvitykset
- 10) Muut tietolähteet

Muuttujien asteikko on uudelleenluokiteltu asteikkoon 0–4, (0=en lainkaan, 4=paljon).

Kymmenen kysymyksen patterista rakennettiin faktorianalyysin avulla neljä rikos- ja rangaistustiedon lähteitä mittaavaa muuttujaa: ”perinteinen uutismedia”, ”sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia”, ”iltapäivälehdet” ja ”tutkimus- ja selvitystieto ja muut

tietolähteet”. Faktorianalyysissa perinteisen uutismedian kanssa latautuivat radio- ja tv-uutiset (myös online/mobiili), muut radio- ja tv-ohjelmat, kuten dokumentti- ja ajankohtaisohjelmat, sekä sanomalehdet (myös online/mobiili). Iltapäivälehdetmuuttujaan latautui iltapäivälehdet (myös online/mobiili) ja iltapäivälehtien ”lööpit”. Sosiaalinen media ja vaihtoehtomediaan latautui faktorianalyysissa keskustelut sosiaalisessa mediassa ja muut internetin sivustot. Tutkimustieto ja muut tietolähteet -faktoriin taas latautui tutkimukset ja selvitykset sekä muut tietolähteet ja muut internetsivustot. Faktorianalyysin tulokset on raportoitu tutkielman liitteessä 2. Faktorianalyysin tuloksia hyväksi käyttäen näistä muuttujista on luotu neljä edellä mainittua summamuuttujaa. Tietolähteistä ”keskustelut kasvokkain ystävien tai tuttavien kanssa” ei latautunut faktorianalyysissa yhteenkään faktoriin, minkä vuoksi se ei ole mukana regressioanalyysissa.

Malleihin sisältyvät perustunnusluvut käyvät ilmi taulukosta 1. Jokaisesta muuttujasta on poistettu ”en osaa sanoa” -vastaukset ja muut puuttuvat vastaukset sekä selkeästi ylisuuret tai muuten oletetut virheelliset havainnot, jotta ne eivät vääristäisi analyysia.

Muuttuja	N	Min.	Max.	Keskiarvo	Keskihajonta	Mediaani
Luottamus tuomioistuimien virheettömyyteen (selitettävä muuttuja)	1248	0	10	5,53	2,2	6
Sukupuoli (mies=0)	1251	0	1	0,52	0,5	1
Ikä	1251	18	87	53,66	16,62	57
Koulutusvuosien määrä	1244	0	26	13,77	3,88	13
Oma tuomioistuinkokemus (0=ei kokemusta)	1248	0	1	0,09	0,29	0
Rikosuhrikokemus (0=ei kokemusta)	1251	0	1	0,18	0,38	0
Toimeentulovaikeudet (0=ei vaikeuksia)	1241	0	1	0,23	0,42	0
Rikos- ja rangaistustiedon taso	1251	0	10	5,95	1,97	6
Iltapäivälehdet	1250	0	4	1,69	1,09	1,5
Perinteinen uutismedia	1250	0	4	1,91	0,72	2
Tutkimus- ja selvitystieto ja muut tietolähteet	1248	0	4	1,77	0,83	1,5
Sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia	1249	0	4	1,65	0,84	1,5

Taulukko 1. Regressiomallien muuttujien kuvailevat tunnusluvut *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineistossa.

4.3 Tutkimuseettiset näkökohdat

Tutkimuksessa käytettävä *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineisto on anonymia: vastaajaa ei ole mahdollista tunnistaa aineiston perusteella suorasti tai epäsuorasti. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston mukaan aineiston kuntamuuttuja on tunnistettavuusriskin vuoksi karkeistettu tilastolliseksi kuntaryhmäksi (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2019, s. 3).

Olen saanut Yhteiskuntatieteelliseltä tietoarkistolta hakemuksesta 21.2.2019 luvan käyttää aineistoa tämän tutkielman laatimiseen. Olen sitoutunut aineiston ladatessani Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston käyttöehtoihin koskien aineiston tietoturvallista säilyttämistä, käyttöä ja siirtoa sekä hävittämään aineiston sen jälkeen, kun en tarvitse sitä enää tässä tutkimustarkoituksessa.

Tutkimukseen osallistuminen oli vastaajille vapaaehtoista, eli tutkimukseen vastaamisesta oli mahdollista kieltäytyä. Tutkimukseen osallistuminen oli myös mahdollista keskeyttää. Kaikki tutkimukseen osallistuneet haastattelijat (yhteensä 38 haastattelijaa) olivat saaneet henkilökohtaisen haastattelukoulutuksen ja olivat työskennelleet vastaavissa tutkimusprojekteissa aikaisemmin. Lisäksi jokainen haastattelijaa sai tarkan kenttätyöohjeen, jossa käytiin läpi haastattelujen toteuttamista ja kyselylomakkeen sisältöön vaikuttavat asiat. (Kääriäinen 2017, s. 38–39) Haastattelijan saama koulutus voi lisätä haastateltavan luottamusta haastattelijaa ja tutkimusta kohtaan.

5 Tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan kunkin regressiomallin tulokset omissa alaluvuissaan tutkimuskysymysten mukaan jaoteltuna. Regressiomallien muuttujien kuvailevat tunnusluvut on koottu taulukkoon 1. Edellä kappaleessa 4.2 kuvatulla tavalla laskettujen lineaaristen regressioanalyysien tulokset on koottu taulukkoon 2.

5.1 Sosioekonomisten tekijöiden yhteydet luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta

5.1.1 Sukupuoli

Ensimmäisessä mallissa laskettiin sosioekonomisten tekijöiden yhteys tuomioistuimien luottamukseen. Naissukupuoli näyttää nostavan uskomusta tuomioistuimien virheelliseen ja tehottomaan toimintaan 0,36 yksikköä: naiset ovat siis todennäköisesti skeptisempiä tuomioistuimia kohtaan kuin miehet, kun koulutuksen, iän ja toimeentulovaikeuksien vaikutukset on vakioitu ($B=0,36$, $p<0,01$). Tulos on tilastollisesti merkitsevä. Tämä tarkoittaa, että on vain 1 prosentin mahdollisuus sille, että otosaineistossa todettu yhteys ei ole todellinen perusjoukossa esiintyvä ilmiö: tuloksen riskitaso on siten 1 %. Vain yhdessä sadasta otoksesta nollahypoteesi jäisi voimaan. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä $-0,61$ – $(-0,12)$. Naissukupuolen negatiivinen yhteys pysyy tilastollisesti merkitsevä myös toisessa mallissa, kun malliin on lisätty vastaajan tuomio- ja rikosuhrikokemukset. Kolmannessa ja neljännessä mallissa naissukupuolen negatiivinen yhteys on melkein tilastollisesti merkitsevä, kun malliin on lisätty ensin rikos- ja rangaistustiedon taso ja sen jälkeen rikos- ja rangaistustiedon lähteet.

5.1.2 Ikä

Mallin tuloksista käy myös ilmi iän yhteys tuomioistuinluottamukseen: kun ikä nousee yhdellä vuodella, laskee selitettävän muuttujan arvo 0,02 yksikköä, kun sukupuolen, koulutuksen ja toimeentulovaikeuksien yhteydet on huomioitu ($B=-0,02$, $p>0,001$). Tämä tarkoittaa siis sitä, että 10 vuoden iän nousu laskisi luottamusta tuomioistuimien toimintaa kohtaan 0,20 yksikköä. Vanhempi väki siten luottaa hypoteesin mukaisesti todennäköisesti vähemmän tuomioistuimien toimintaan kuin nuoret.

Muuttuja	Malli 1	95% LV		Malli 2	95 % LV		Malli 3	95 % LV		Malli 4	95 % LV	
	B	alin	ylin	B	alin	ylin	B	alin	ylin	B	alin	ylin
Sukupuoli	-0,36**	-0,61	-0,12	-0,38**	-0,62	-0,13	-0,26*	-0,50	-0,01	-0,27*	-0,52	-0,03
Ikä	-0,02***	-0,02	-0,01	-0,02***	-0,03	-0,01	-0,02***	-0,03	-0,01	-0,02***	-0,03	-0,02
Koulutusvuodet	0,06***	0,03	0,09	0,06***	0,03	0,09	0,04*	0,00	0,07	0,04*	0,00	0,07
Toimeentulovaikeudet	-0,38*	-0,67	-0,09	-0,36*	-0,65	-0,06	-0,32*	-0,61	-0,03	-0,32*	-0,61	-0,04
Tuomioistuinkokemus				-0,44*	-0,87	-0,02	-0,36	-0,78	0,06	-0,33	-0,75	0,09
Rikosuhrikokemus				0,001	-0,33	0,33	-0,05	-0,37	0,27	-0,04	-0,37	0,28
Rikos- ja rangaistustieto							0,22***	0,16	0,28	0,21***	0,15	0,27
Iltapäivälehdet										-0,05	-0,18	0,07
Perinteinen uutismedia										-0,07	-0,25	0,11
Tutkimus-, ja selvitystieto ja muut tietolähteet										0,06	-0,11	0,23
Sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia										-0,23**	-0,40	-0,05
Sovitettu selitysosuus (R₂)	0,04			0,04			0,08			0,08		

Taulukko 2. Regressiomallit suomalaisten luottamuksesta tuomioistuintoiminnan virheettömyyteen ja tehokkuuteen, B-kertoimet ja niiden merkitsevyydet sekä 95 %:n luottamusvälit *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -aineistossa. N=1251. *** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$.

Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tämä tarkoittaa sitä, että on vain 0,1 prosentin mahdollisuus sille, että otosaineistossa todettu yhteys ei ole todellinen perusjoukossa esiintyvä ilmiö. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä -0,02–(-0,01). Iän negatiivinen yhteys pysyy tilastollisesti erittäin merkitseväenä myös mallin toisessa, kolmannessa ja neljännessä vaiheessa, kun malliin on lisätty ensin vastaajan tuomio- ja rikosuhrikokemukset, sitten rikos- ja rangaistustiedon taso ja viimeiseksi tiedonlähteet.

5.1.3 Koulutus

Koulutusvuosien yhteys luottamukseen on tilastollisesti erittäin merkitsevä: yksi vuosi lisää koulutusta kasvattaa luottamusta tuomioistuimia kohtaan 0,06 yksikköä ($B=0,06$, $p<0,0001$), kun vastaajan sukupuolen, iän ja toimeentulovaikeuksien vaikutukset on vakioitu. Eli 10 vuoden lisäys koulutusvuosiin lisäisi luottamusta jo 0,60 yksikköä. Vastaajan koulutus on siten hypoteesin mukaisesti yhteydessä tuomioistuinluottamukseen positiivisesti: koulutettu väestö luottaa todennäköisemmin enemmän tuomioistuimien kykyyn tuomita oikeat rangaistukset rikoksiin syyllistyneille kuin vähemmän koulutettu väestö. Koulutusvuosien yhteyden tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos tarkoittaa sitä, että on vain 0,1 prosentin mahdollisuus sille, että otosaineistossa todettu yhteys ei ole todellinen perusjoukossa esiintyvä ilmiö. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä 0,03–0,09. Koulutuksen positiivinen yhteys luottamukseen pysyy tilastollisesti erittäin merkitseväenä myös toisessa mallissa, johon on lisätty vastaajan tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset. Kolmannessa ja neljännessä mallissakin koulutuksen positiivinen yhteys on tilastollisesti melkein merkitsevä, kun malliin on lisätty ensin vastaajan rikos- ja rangaistustiedon taso ja sitten tiedon lähteet.

5.1.4 Toimeentulovaikeudet

Vastaajan toimeentulovaikeudet taas laskevat selitettävän muuttujan arvoa 0,38 yksikköä, kun vastaajan ikä, sukupuoli ja koulutusvuodet ovat vakioitu ($B=0,38$, $p<0,05$). Tämä tarkoittaa sitä, että ne vastaajat, joilla on vaikeuksia tulla tuloillaan toimeen, luottavat todennäköisesti vähemmän tuomioistuihin kuin ne vastaajat, joilla toimeentulovaikeuksia ei ole. Tulos tukee hypoteesia toimeentulovaikeuksien

negatiivisesta yhteydestä tuomioistuimien luottamukseen: heikko taloudellinen toimeentulo on analyysin perusteella yhteydessä kielteisiin tuomioistuinkäsityksiin. Tulos on tosin vain melkein tilastollisesti merkitsevä: riskitaso on 5 %. On siis viiden prosentin mahdollisuus sille, että yhteys ei ole todellinen. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä $-0,67$ – $(-0,09)$. Toimeentulovaikeuksien ja luottamuksen negatiivinen yhteys pysyy tilastollisesti melkein merkitsevänä myös muissa malleissa, kun malliin on lisätty vastaajan tuomio- ja rikosuhrikokemukset, rikos- ja rangaistustiedon taso ja tiedonlähteet.

5.2 Tuomioistuin- ja rikosuhrikokemusten yhteydet luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta

5.2.1 Tuomioistuinkokemukset

Toiseen malliin on lisätty vastaajien tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset. Tuomioistuinkokemukset laskevat analyysin mukaan selitettävää muuttujaa 0,44 yksikköä, kun sosioekonomiset taustamuuttujat ja rikosuhrikokemukset on mallissa vakioitu ($B=0,44$, $p<0,05$). Tulos tarkoittaa siis sitä, että verrattuna niihin, joilla ei ole omia kokemuksia tuomioistuimista, omat tuomioistuinkokemukset vähentävät luottamusta tuomioistuimia kohtaan. Tulos tukee siis hypoteesia omien kokemusten heikentävästä vaikutuksesta tuomioistuimia kohtaan koettuun luottamukseen. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä. Riskitaso on 5 %, eli on viiden prosentin mahdollisuus sille, ettei yhteys ole todellinen. 95 % todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä $-0,87$ – $(-0,02)$. Toisaalta tuomioistuinkokemusten ja luottamuksen negatiivinen yhteys ei pysy tilastollisesti merkitsevänä seuraavissa malleissa, joihin on lisätty vastaajan rikos- ja rangaistustiedon taso ja tiedon lähteet.

5.2.2 Rikosuhrikokemukset

Rikosuhrikokemusten yhteys luottamukseen tuomioistuimien toimintaan kohtaan on lähes olematon eli lähestulkoon nolla, kun sosioekonomiset taustamuuttujat ja tuomioistuinkokemus on vakioitu ($B=0,001$, $p>0,05$). Regressiokerroin B on analyysin mukaan 0,0001 eikä tulos ole tilastollisesti merkitsevä. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä $-0,33$ – $0,33$. Rikosuhrikokemusten yhteys ei ole tilastollisesti merkitsevä myöskään regressioanalyysin kolmannessa tai neljännessä mallissa.

5.3 Rikos- ja rangaistustiedon tason yhteys luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta

Kolmanteen malliin on lisätty vastaajan rikos- ja rangaistustiedon taso. Kun rikos- ja rangaistustiedon taso nousee yhdellä oikealla vastauksella, nousee luottamusmuuttuja 0,22 yksikköä, kun vastaajan sosioekonomiset taustamuuttujat ja tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset on vakioitu. Rikos- ja rangaistustiedon hyvä taso nostaa siis todennäköisyyttä korkeaan luottamuksen tasoon tuomioistuinta kohtaan. Regressioanalyysin perusteella näyttää siis siltä, että mitä enemmän tietää rikoksista ja rangaistuksista, sitä vähemmän uskoo tuomioistuimen tekevän sellaisia virheitä, että syylliset pääsevät vastuustaan. Tulos tukee hypoteesia tiedon merkityksestä luottamusta lisäävänä tekijänä. Tulos on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä: riskitaso on 0,1 %. Tämä tarkoittaa sitä, että on vain 0,1 prosentin mahdollisuus sille, että otosaineistossa todettu yhteys ei ole todellinen perusjoukossa esiintyvä ilmiö. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä 0,16–0,28. Rikos- ja rangaistustiedon tason ja luottamuksen positiivinen yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevä myös neljännessä mallissa, johon on lisätty vastaajan rikos- ja rangaistustiedon lähteet.

5.4 Rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteys luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta

Neljänteen malliin on lisätty vastaajien rikos- ja rangaistustiedon lähteet: perinteinen uutismedia, iltapäivälehdet, tutkimus- ja selvitystieto ja muut tietolähteet sekä sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia. Näistä tietolähteistä kaikkien muiden paitsi tutkimus- ja selvitystieto ja muiden tietolähteiden yhteys tuomioistuinluottamukseen on negatiivinen: vain tutkimus-, selvitys- ja muiden tietolähteiden käyttö rikos- ja rangaistustiedon lähteenä lisää todennäköisyyttä luottaa tuomioistuimien kykyyn saada rikoksista syyllistyneet vastuuseen teoistaan ($B=0,06$, $p>0,05$), kun vastaajan sosioekonomiset taustatekijät, tuomioistuin- ja rikosuhrikokemus sekä rikos- ja rangaistustiedon taso on vakioitu. Tämä tutkimus-, selvitys- ja muiden tietolähteiden positiivinen yhteys luottamukseen ei toisaalta ole tilastollisesti merkitsevä. Iltapäivälehtien ($B=-0,05$, $p>0,05$), perinteisen median ($B=0,07$, $p>0,05$) ja sosiaalisen median ja vaihtoehtomedian ($B=-0,23$, $p<0,01$) yhteys luottamukseen on siis negatiivinen.

Rikos- ja rangaistustiedon lähteistä vain sosiaalisen- ja vaihtoehtomedian ja luottamuksen negatiivinen yhteys on tilastollisesti merkitsevä ($B=-0,23$, $p<0,01$), kun on vakioitu vastaajan sosioekonomiset taustatekijät, tuomioistuin- ja rikosuhrikokemukset ja rikos- ja rangaistustiedon taso. Tilastollisesti merkitsevä tulos tarkoittaa sitä, että tuloksen riskitaso on 1 %: on vain 1 prosentin mahdollisuus sille, että otosaineistossa todettu yhteys ei ole todellinen perusjoukossa esiintyvä ilmiö. 95 prosentin todennäköisyydellä regressiokerroin B on välillä $-0,40$ – $(-0,05)$.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli ensinnäkin selvittää, ovatko sosioekonomiset tekijät yhteydessä suomalaisten luottamukseen tuomioistuimien toiminnan virheettömyyttä ja tehokuutta kohtaan. Toiseksi tutkielman tavoitteena oli tutkia tuomioistuin- ja rikosuhrikokemusten yhteyttä luottamukseen tuomioistuimista. Kolmanneksi tutkielman tavoitteena oli selvittää, onko kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon taso yhteydessä koettuun luottamukseen. Neljäs tutkimuskysymys oli tarkastella rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteyksiä tuomioistuinluottamukseen. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä oli aiemmasta tutkimustraditiosta nousevat tutkimushypoteesit. Aineistona tutkielmassa oli *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -tutkimuksen väestötason aineisto, jossa oli yhteensä 1251 havaintoa. Tutkielman analyysi suoritettiin usean selittävän muuttujan lineaarisella regressioanalyysillä. Regressioanalyysin perusteella voidaan yksinkertaistetusti todeta, että negatiivisesti yhteydessä tuomioistuinluottamukseen olivat naissukupuoli, korkea ikä, matala koulutus, toimeentulovaikeudet ja heikko rikos- ja rangaistustiedon taso sekä sosiaalisen ja vaihtoehtomedian käyttö rikos- ja rangaistustiedon lähteenä. Regressioanalyysin tulokset on käsitelty tarkemmin luvussa 5.

Tässä luvussa esitellään ensin tutkielman keskeisiä tuloksia ja peilataan niitä suhteessa tutkimuskirjallisuuteen. Sen jälkeen luvussa pohditaan tutkielman tulosten merkitystä yhteiskuntapolitiikan kannalta. Luvussa esitellään myös tutkimuksen rajoitukset ja pohditaan jatkotutkimuksen tarvetta.

6.1 Keskeiset tulokset

6.1.1 Sosioekonominen asema ja luottamus tuomioistuimien toimintaa kohtaan

Regressioanalyysin ensimmäisessä mallissa laskettiin sosioekonomisten taustamuuttujien yhteys tuomioistuinikäisyyksiin. Tuloksissa nähdään odotetusti vastaajan koulutuksen yhteys koettuun tuomioistuinluottamukseen, joka kasvaa selkeästi koulutusvuosien kasvaessa. Tulos on yhdenmukainen aiemman suomalaisen tuomioistuinluottamustutkimuksen kanssa: aiemman tutkimuksen mukaan korkea koulutustaso on yhteydessä positiivisiin mielikuviin tuomioistuimista.

Koulutustason ja tuomioistuinluottamuksen positiivinen yhteys voi kertoa siitä, että korkeasti koulutetut luultavasti tietävät matalasti koulutettuja enemmän tosiasioita tuomioistuimista ja oikeusjärjestelmästä, mikä voi tehdä asenteista tuomioistuinta kohtaan luottavaisempia. Niskasén ym. (2000) tutkimuksessa vastaajien tuomioistuintuntemuksen tasoon taas vaikuttivat tutkimuksen perusteella eniten koulutus ja yhteiskunnallinen asema. Korkeasti koulutetut ovat myös Näsin ym. (2018) tutkimuksen perusteella vähemmän huolissaan rikollisuuden kehityksestä Suomessa verrattuna vähemmän koulutettuihin, millä voi myös olla positiivinen vaikutus siihen käsitykseen, että tuomioistuimet saavat rikoksiin syyllistyneet vastuuseen.

Myös toimeentulovaikeudet selittävät odotetusti kielteisiä tuomioistuinäkemyksiä: ne, joilla on vaikeuksia tulla tuloillaan toimeen, omaavat alhaisemman tuomioistuinluottamuksen kuin muut. Tulos on aiemman tutkimuksen perusteella odotettu: useissa tutkimuksissa on tehty havainto, että heikko yhteiskunnallinen asema enteilee heikkoa luottamusta tuomioistuinta kohtaan. Kivivuoren ym. (2016, s. 447, 451, 453) tutkimuksen tuloksissa toimeentulovaikeuksien yhteys tuomioistuinten suosintamielikuviin oli hyvin yleisluonteinen: mitä huono-osaisemmasta väestöryhmästä oli kyse, sitä kriittisemmät olivat tuomioistuinäkemykset. Voidaankin päätellä, että sosioekonominen asema vaikuttaa yksilön ja oikeusjärjestelmän suhteeseen.

Heikko koulutustaso ja toimeentulovaikeudet liittyvät usein epävarmaan asemaan yhteiskunnassa. Tämä omaa asemaa koskeva epävarmuus voi heijastua myös koettuihin huoliin ja uhkakuviin rikollisuudesta. Taloudellinen huono-osaisuus voi kanavoitua ulkoisten uhkien kokemiseen (Smolej & Kivivuori 2006, s. 220). Näsi ym. tutkimuksen mukaan ne vastaajat, joilla oli vaikeuksia tulla toimeen tuloillaan, kokivat itselleen uhaksi eri rikollisuuden ilmiötä selvästi enemmän kuin ne, joilla ei ole toimeentulovaikeuksia (Näsi ym. 2018, s. 43). Kääriäisen (2016a) tutkimuksen mukaan heikko koulutustaso ja toimeentulovaikeudet selittävät myös punitiivisiä asenteita. Yleisten rikospelkojen ja punitiivisten asenteiden voisi ajatella näkyvän myös heikossa luottamuksessa siihen, että tuomioistuimet saavat rikolliset vastuuseen teoistaan ja toimivat virheettömästi.

Heikon yhteiskunnallisen aseman ja matalan tuomioistuinluottamuksen suhde voi myös kertoa siitä, että sosioekonominen asema heijastuneeseen elämän osa-alueeseen ja arjen rutiineihin. Esimerkiksi huonossa maineessa olevat asuinalueet ja syrjäytymisen

mahdollisuus kasautuvat usein niille, joiden sosiaalinen asema on muutenkin heikko. Tämä vaikuttaa koettuun rikollisuuden kontekstiin: jos henkilö esimerkiksi asuu alueella, jossa on järjestyshäiriötä, graffiteja, epäsiisteyttä, alueen hoitamattomuutta ja muita *broken windows* -näkökulmaan⁷ kuuluvia asioita, voi käsitykset ja kokemukset rikollisuudesta ja tuomioistuimien onnistumisesta olla negatiivisia verrattuna hyväosaisten alueisiin. Tässä tutkielmassa tuomioistuinkäsityksiä tutkittiin väestötasolla, joten tuloksista ei voi päätellä käsityksien alueellista vaihtelevuutta.

Myös vastaajan omat sosiaaliset verkostot ja lähipiirin kokemukset rikollisuudesta ja tuomioistuimien antamista rangaistuksista vaikuttanevat käsityksiin tuomioistuimien toiminnan tehokkuudesta ja virheettömyydestä. Rikoksen tekijät ja uhrin tulevat usein heikoista sosioekonomisista asemista, joten matalasti kouluttautuneilla, toimeentulovaikeuksia kokevilla henkilöillä voi olla muihin verrattuna enemmän kokemuksia rikollisuudesta ja tuomioista. Näin ollen heillä voi olla myös enemmän omia tuomioistuinkokemuksia, jotka aiemman tutkimuksen perusteella vaikuttavat tuomioistuinkäsityksiin negatiivisesti.

Aiemman tutkimuksen kanssa linjassa on myös regressioanalyysin tulos iän ja tuomioistuinluottamuksen suhteesta: korkea ikä kasvattaa epäluottamuksen todennäköisyyttä. Useassa aiemmassa tutkimuksessa on tehty havainto, että varttunut väki luottaa tuomioistuimiin nuoriin vähemmän (Lappi-Seppälä ym. 1999; Niskanen ym. 2000; Kivivuori ym. 2016). Yksi korkean iän ja heikon tuomioistuinluottamuksen mahdollinen syy voisi olla se, että vanhempi väki kokee väkivaltarikollisuuden lisääntyneen sekä Suomessa ylipäätään että heidän omalla asuinalueellaan (Näsi ym. 2018, s. 50). Tämä voisi selittää ikääntyneiden ajattelevan, etteivät tuomioistuimet ole saaneet huolestuttavaa rikollisuuskehitystä taitettua laittamalla syylliset vastuuseen teoistaan. Korkean iän myötä vastaaja voi myös kokea oman puolustautumiskykynsä uhkia vastaan heikoksi, mikä voi myös osaltaan nostaa odotuksia rikoskontrollijärjestelmää kohtaan.

---

⁷ Broken Windows -näkökulman mukaan alueen epäjärjestys, graffitit, roskaisuus ja hoitamattomuus välittävät viestiä, että alueella ei tarvitse noudattaa normeja, koska muutkaan eivät noudata niitä, eikä kukaan välitä alueesta. Tämä taas voi johtaa siihen, että epäjärjestys aiheuttaa muitakin rikkeitä ja vahingontekoa, jopa varkauksia, sillä houkutukset rikosten tekemiseen lisääntyvät ja siten myös tilaisuusrakenne rikollisuudelle kasvaa. (Wilson & Kelling, 1982.)

län yhteyden analysointia tuomioistuinluottamukseen vaikeuttaa se, ettei poikkileikkausaineiston ollessa kyseessä ole tiedossa, onko kyseessä kohortti-vai ikävaikutus. Tulosten perusteella ei siten voi päätellä, onko samalla vastaajajoukolla aina ollut alttius epäluottamukseen tuomioistuimia vastaan vai muodostuvatko negatiiviset käsitykset vuosien kuluessa. Tämän selvittäminen vaatisi pitkittäistutkimusta.

Naisten käsitykset tuomioistuimien toiminnan virheettömyydestä ja tehokkuudesta ovat analyysin perusteella selkeästi negatiivisempia kuin miesten. Tulos on kenties hieman yllättävä, mutta selityksiä tulokselle voi olla löydettävissä esimerkiksi Näsi ym. (2018) ja Smolejin ja Kivivuoren (2006) tutkimuksista, joiden perusteella naisten rikospelot ovat miehiä suuremmat. Näsi ym. tutkimuksen mukaan naiset myös kokevat miehiä yleisemmin väkivallan lisääntyneen Suomessa. Lisäksi naiset ovat myös kiinnostuneempia rikollisuudesta ja seuraavat miehiä enemmän rikosuutisia (Näsi ym. 2018, s. 20,47, 49, 50).

Naiset ovat myös aiemman tutkimuksen perusteella miehiä punitiivisempia: naiset ovat yleisemmin sitä mieltä, että rikollisille tulisi antaa nykyistä kovempia rangaistuksia (Kääriäinen 2016a, s. 626). Regressioanalyysin selitettävä muuttuja mittaa nimenomaan sitä, kuinka usein vastaajat uskovat tuomioistuimien tekevän virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaaksi. Naisten miehiä yleisemmät käsitykset väkivallan lisääntymisestä ja rikospelot yhdistettynä punitiivisuuteen voisivat selittää naisten miehiä alhaisempaa luottamusta tuomioistuimien kykyyn saada rikolliset vastuuseen teoistaan.

Viime aikoina on myös julkisuudessa puhuttu paljon seksuaalirikoksista ja niiden usein liian alhaisina pidetyistä tuomioista. Seksuaalirikokset yleensä kohdistuvat naisiin ja niitä koskevat oikeusprosessit voidaan koeta liian pitkiksi, epämiellyttäviksi ja epäoikeudenmukaisiksi. Tämän kaltainen keskustelu ja omat kokemukset asiasta voivat lisätä naisten epäluottamusta tuomioistuimien toiminnan virheettömyyttä ja tehokkuutta kohtaan.

6.1.2 Tuomioistuin- ja rikosuhrikokemusten vaikutus tuomioistuinluottamukseen

Regressioanalyysin toisessa mallissa laskettiin vastaajan aikaisempien tuomioistuinkokemusten yhteyttä käsitykseen tuomioistuimien toiminnan

virheettömyydestä ja tehokkuudesta. Tulos on aiemman tutkimuksen perusteella odotettu: omakohtaiset kokemukset tuomioistuimista vähentävät luottamusta siihen, että tuomioistuimet toimivat virheettömästi ja saavat syylliset vastuuseen teoistaan.

Tulos on tuomioistuimien kannalta huolestuttava, mikäli tuomioistuimet eivät herätä luottamusta niiden silmissä, joilla on omakohtaista kokemusta oikeudenkäynnistä. Epäluottamusta tuomioistuimien toimintakykyyn voi selittää esimerkiksi oikeudenkäynnin pitkä kesto ja korkeat kustannukset. Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta (EIT) useita tuomioita oikeudenkäyntien liian pitkistä kestoista: EIT:n raportin mukaan vuosina 1990–2019⁸ Suomi on saanut EIT:sta 190 tuomiota, joista suurin osa on koskenut oikeudenkäynnin kestoa (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 2020, s. 4–5). Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri ovat kiinnittäneet asiaan huomioita.⁹ Myös valtakunnansyyttäjä Toiviainen on nimennyt Suomen rikosprosessien suurimmaksi ongelmaksi liian pitkät käsittelyajat (Kostiainen 2019). Lisäksi julkiset oikeusapupalvelut voivat olla ruuhkautuneita, tiedonsaanti saatavilla olevista palveluista puutteellista ja avustajat voivat vaihtua kesken prosessin tai olla hyvin kiireisiä (Majamaa ym. 2019). Myös tämä voi osaltaan olla vaikuttamassa negatiiviseen tuomioistuinkokemukseen.

Oikeudenkäynnin häviävän osapuolen maksettavaksi voi tulla hyvinkin korkeat oikeudenkäyntikustannukset, jotka voivat osaltaan selittää epäluottamusta tuomioistuimien toimintaa kohtaan. Luonnollisesti myös omalta kannalta huono prosessin lopputulos voi selittää epäluottamusta tuomioistuimien toimintakykyä kohtaan. Analyysi ei toisaalta ota kantaa siihen, millaisessa roolissa vastaaja on ollut tuomioistuimessa, joten tämän analyysin perusteella ei voida tehdä oletusta, että epäluottamusta kokevat nimenomaan rikosprosessissa syytettynä olleet tai siviiliprosessissa hävinneet osapuolet.

Lopputuloksen vaikea ymmärrettävyys voi myös heikentää luottamusta: voi olla vaikea ottaa kantaa tuomioistuimen ratkaisun oikeellisuuteen, jos sitä ei edes pysty

---

⁸ Vuoden 2020 tammikuun 1. päivään mennessä ratkaistut asiat.

⁹ ks. esim. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut EOAK/74/2017 ja 1458/4/10 sekä toimintakertomus vuodelta 2018, valtioneuvoston oikeuskanslerin ratkaisut OKV/34/1/2011 ja OKV/34/31/2006.

ymmärtämään. Kuten tutkielmassa aiemmin on todettu, yksi tuomioistuimien erityispiirre on sen asema vallankäyttöinstituutiona, joka käyttää erityistä asiantuntemusta ja erityisiä menettelytapoja. Tuomioistuinasiakirjojen kieli poikkeaa tavallisesta arjessa käytettävästä kielestä. Lappi-Seppälä ym. tutkimuksessa (1999) kuvataan, miten kansalaiset joutuvat maallikoina arvioimaan ”erityisasiantuntemukselle ja omille menettely- sekä toimintarutiineille perustuvan instituution” toimintaa. Kansalaiset tuntevat huonosti tosiasioita ylipäätään oikeusjärjestelmän toiminnasta (Hough ym. 2013). Mikäli tuomioistuimien päätökset ei ole ymmärrettäviä, voisi niiden ajatella heikentävän tuomioistuimien toiminnan luottamusta.

Yllättävänä voidaan pitää tulosta, jonka mukaan rikosuhrikokemusten yhteys tuomioistuinluottamukseen on lähes olematon. Rikosuhrikokemuksella ei siis tämän analyysin mukaan voida katsoa olevan yhteyttä tuomioistuimien tehokkuutta ja virheettömyyttä kohtaan koettuun luottamukseen. Tulos on ristiriitainen suhteessa Kivivuoren ym. (2016) tutkimuksen tulokseen, jonka mukaan rikosuhrikokemus on yhteydessä tuomioistuimien suosimismielikuviin: tutkimuksessa rikoksen uhrit olivat muita alttiimpia näkemään tuomioistuimien suosivan tiettyjä ryhmiä, kuten varakkaita. Kenties tulosten erojen takana voisi olla tässä tutkielmassa valittu eri näkökulma luottamukseen: tässä tutkielmassa ei tutkita proseduaalista¹⁰ luottamusta vaan instrumentaalista, eli sitä, saavatko tuomioistuimet rikolliset vastuuseen teoistaan vai tekevätkö tuomioistuimet kansan mielestä virheitä. Tämän tutkielman tulosta voisi mahdollisesti selittää se, että rikosten uhrit ja tekijät tuntevat varsinkin väkivaltarikoksissa usein toisensa, ja voivat olla myös samaa joukkoa, jolloin tekijöiden ja uhrien roolit voivat mennä lomittain: rikosaktiivisella henkilöllä on riski joutua itsekin rikoksen uhriksi (Lehti 2016, s. 12). Tämän vuoksi käsitys siitä, että tuomioistuimet eivät saisi rikollisia vastuuseen, ei ole välttämättä ensimmäisenä mielessä. Aiemman tutkimuksen mukaan rikosuhrikokemus ei myöskään selitä punitiivisiä asenteita, ja tälle havainnolle on pohdittu selitystä edellä mainitun lisäksi muun muassa siitä, että väkivaltatilanteissa sekä uhrilla että tekijällä voi olla aktiivinen rooli (Kääriäinen 2016a, s. 621).

6.1.3 Rikos- ja rangaistustiedon tason vaikutus käsityksiin tuomioistuimista

---

¹⁰ ks. tutkielman kappale 2.2.2.

Regressioanalyysin tulos rikos- ja rangaistustiedon yhteydestä tuomioistuinluottamukseen on selkeä: korkea tiedontaso ja korkea luottamus ovat selvästi yhteydessä toisiinsa. On huomion arvoista, että tulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä, vaikka vastaajan koulutusvuosien määrä oli vakioitu. Vastaajan tietotaso rikollisuudesta ja rangaistuksista mitattiin 10 kysymyksen sarjalla. Vastaajalle esitettiin 10 väittämää, jotka käsittelevät tunnettuja tosiasioita Suomen rikollisuuden kehityksestä, määristä, ominaispiirteistä sekä rikoksista langettavista rangaistuksista ja niiden vaikutuksista. Kaikkiin väittämiin on olemassa oikea vastaus.¹¹

Tulos tietotason positiivisesta yhteydestä tuomioistuinluottamukseen on aikaisemman tutkimuksen valossa odotettu. Kuten edellä jo todettu, aiemmassa tutkimuksessa on tehty havaintoja siitä, miten heikko tietotaso rikollisuudesta ja rangaistuksista ilmeni kriittisissä tuomioistuin- ja tuomarikäsitelyissä (Hough & Roberts 1998). Mattinson ja Mirrlees-Blackin tutkimuksen mukaan ne vastaajat, jotka luulivat rikosmäärien kasvaneen, luottivat oikeusjärjestelmään vähiten (Mattinson ja Mirrlees-Black 2000, s. 8, 22). Niskasen ym. (2000, s. 31, 49) tutkimuksessa selvitettiin, että kansalaisten tiedot tuomioistuimista ovat varsin hatarat. Tuloksissa havaittiin, että kansalaisten tuomioistuintuntemuksen noustessa myös tyytyväisyys tuomioistuinten toimintaa ja luottamus oikeudenmukaisuutta kohtaan kasvoivat.

Heikon tietotason yhteyttä epäluottamukseen tuomioistuimia kohtaan selittävät mahdollisesti useat eri seikat. Mikäli vastaajat ajattelevat esimerkiksi rikosmäärien kasvaneen, voidaan syyllisenä nähdä juuri tuomioistuimet: kansan silmissä tuomioistuinten velvollisuutena voi olla taittaa oletettu rikollisuuden kasvu. Jos rikoksia tehdään kansalaisten mielestä koko ajan enemmän, voidaan tämä nähdä tuomioistuinten roolin epäonnistumisena, sillä tuomioistuimet eivät ole saaneet rikollisia vastuuseen teoistaan eivätkä tuomitse tarpeeksi ankaria rangaistuksia.

Kansalaisten virheellisiä käsityksiä ja mielikuvia muun muassa Suomen väkivaltarikollisuuden kasvusta selittänee median vaikutus. Kun ihmisiä on tutkimuksissa pyydetty nimeämään ne rikokset, joiden määrien he luulevat kasvaneen,

---

¹¹ Väittämät ja niiden oikeat vastaukset on lueteltu kokonaisuudessaan kappaleessa 4.2.3.

pääsääntö näyttää olevan, että ihmiset nimeävät useimmiten vakavia rikoksia tai sellaisia rikoksia, joista he ovat uutisissa kuulleet (Roberts ym. 2004, s. 22).

Analyysin tuloksesta voidaan vetää johtopäätös, että kansalaisten tietotason kasvaessa kasvaisi todennäköisesti myös luottamus tuomioistuimien kykyyn saada rikolliset vastuuseen teoistaan. Tämän tutkielman analyysin ja aiemman tutkimuksen perusteella voidaan siten päätellä, että mitä enemmän ihminen tietää rikollisuudesta ja rangaistuksista, sitä enemmän hän myös luottanee tuomioistuimien kykyyn tuomita rangaistukset niille, jotka ovat lakia rikkoneet. Rikos- ja rangaistustiedon tason parantaminen voisi siis vaikuttaa tuomioistuimien nauttimaan kansan luottamukseen positiivisesti.

6.1.4 Rikos- ja rangaistustiedon lähteiden yhteydet tuomioistuinluottamukseen

Regressioanalyysin perusteella sosiaalisen median ja vaihtoehtomedian käyttö rikos- ja rangaistustiedon lähteenä on yhteydessä epäluottamukseen tuomioistuimien toimintaa kohtaan.

Tuloksen taustalla voisi kenties olla koetut pelot ja käsitykset rikollisuudesta: sosiaalista mediaa ja vaihtoehtoisia tietolähteitä käyttävät kokivat Näsi ym. (2018) tutkimuksessa väkivallan lisääntyneen sekä Suomessa että heidän omalla asuinalueellaan verrattuna perinteisen median käyttäjiin. Sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten tietolähteiden käyttäjät olivat myös pelänneet todennäköisemmin rikosuhriksi joutumista vuoden aikana. Käsitys kasvavasta väkivallasta on siis yhteydessä sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten tietolähteiden käyttöön rikostiedon lähteenä. Tällä voisi olla vaikutus myös sosiaalisen ja vaihtoehtomedian käyttäjien epäluottamukseen tuomioistuimien kyvystä saada rikoksiin syyllistyneet vastuuseen teoistaan.

Sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten rikos- ja rangaistustiedon lähteiden pariin voi myös hakeutua heikon sosioekonomisen aseman omaavat vastaajat. Näsi ym. (2018, s. 21) mukaan sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten tietolähteiden käyttö oli yleisempää vastaajilla, joiden toimeentulo oli heikko. Tutkimuksessa pohdittiin myös tuloksen saattavan heijastella eri tietolähteiden maksuttomuutta ja sitä, paljonko vastaajalla on aikaa seurata eri medioista rikos- ja rangaistustietoa käsittelevää tietoa.

Sosiaalisessa mediassa ja vaihtoehtoisissa tiedonlähteissä voidaan myös jakaa virheellistä tietoa ja suhtautua kriittisesti valtamedian uutisointiin. Näiden medioiden pariin voivat hakeutua ne, joilla on jo valmiiksi negatiiviset käsitykset rikosoikeusjärjestelmän toimivuudesta. Näiden medioiden pariin voi myös muodostua kuplia, joissa negatiiviset käsitykset voimistuvat. Tätä tukee Sutelan ja Paasosen (2012, s. 14–15) diskurssianalyysi, jonka mukaan sosiaalisessa mediassa käydyt keskustelut rangaistuksien määräämisestä ja rangaistuskäytännöistä olivat hyvin negatiivissävytteisiä.

Muista rikos- ja rangaistustiedon lähteiden muuttujista ei saatu tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Samanlaisia tuloksia on saatu joissain aiemmissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu mediakulutuksen vaikutusta poliisia kohtaan koettuun luottamukseen – mediamuuttujilla ei ole ollut juurikaan yhteyttä käsityksiin poliisin tehokkuudesta. Tästä on esimerkkinä Dowler, joka on tutkinut mediakulutuksen yhteyttä käsityksiin poliisin tehokkuudesta. Tutkimuksen mukaan yksikään mediamuuttujista (television katselu, fiktiivisen rikosdraaman seuraaminen, rikosuutisten seuraaminen sanomalehdistä) ei ollut tilastollisesti yhteydessä käsityksiin poliisin tehokkuudesta, mikä voi indikoida sitä, että mediakulutuksen osuus poliisiin kohdistuvista mielikuvista on melko rajoittunut (Dowler 2002, s. 232, 236). Dowlerin ja Zawilskin tutkimuksessa taas tutkittiin, miten fiktiivisten rikosdraamojen ja rikosuutisten seuraaminen vaikuttaa kansalaisten mielikuviin poliisin harjoittamasta syrjinnästä ja virkavirheistä. Tutkimuksen mukaan kokonaisuudessaan mediakulutuksella on melko vähäinen yhteys asenteisiin ja uskomuksiin poliisin epäasiallisesta käyttäytymisestä. Tutkimuksen tulosten perusteella ne vastaajat, jotka seuraavat runsaasti uutisia verkossa, uskoivat todennäköisimmin poliisin huonoon käyttäytymiseen. (Dowler & Zawilski 2007, s. 200.) Median vaikutus koettuun luottamukseen voi siten olla rajoitettu tai mediakulutuksen yhteyksiä koettuun luottamukseen voi olla vaikea mitata. Yuningin tutkimuksessa taas tutkittiin mediakulutuksen yhteyttä kiinalaisten ja taiwanilaisten luottamukseen poliisia ja tuomioistuimia kohtaan. Tutkimuksen mukaan mediamuuttujilla oli vain rajoittunut yhteys luottamukseen poliisia ja tuomioistuimia kohtaan (Yuning 2014, s. 97).

Tässä tutkimuksessa hypoteesi oli, että myös iltapäivälehtien käyttö rikos- ja rangaistustiedon lähteenä on yhteydessä tuomioistuinluottamukseen negatiivisesti.

Yhteys on regressioanalyysin mukaan heikosti negatiivinen, mutta kuten edellä on todettu, yhteys ei ollut tilastollisesti merkitsevä. On kuitenkin aiheellista pohtia, kuinka iltapäivälehtien sensaatiohakuisuus vaikuttaa kansalaisten käsityksiin tuomioistuimien toimivuudesta, kun aiempi tutkimus osoittaa, miten iltapäivälehtien etusivuilla esimerkiksi väkivaltarikollisuus kasvaa, vaikka se todellisuudessa vähenee yhteiskunnassa (Kivivuori ym. 2002, s. 37). Median sensaatiohakuisuuden korostuminen tuskin ainakaan kohottaisi kansalaisten luottamusta tuomioistuinten pystyvän estämään rikollisuutta tehokkaasti.

6.2 Tuloksista johdettavat yhteiskunnalliset toimitasuositukset

Tämän tutkielman keskiössä on ollut kansalaisten luottamus tuomioistuimien toiminnan tehokkuuteen ja virheettömyyteen. Kriminologian näkökulmasta kyse on sosiaalisen kontrollin tutkimuksesta: luottamus tuomioistuimien toimintakykyyn rikollisten vastuuseen saattajana vaikuttaa kansalaisten käsityksiin normien sitovuudesta ja niiden rikkomiseen liittyvästä pelotteesta. Siksi tuomioistuin-käsitysten tutkiminen on myös osaksi rikollisuuden syiden tutkimista – luottamuksen puute voisi johtaa siihen, että kansalaisten motivaatio noudattaa lainsäädäntöä vähentyisi. Tuomioistuimien luottamuksen vähenemisellä voisi siis olla merkittäviä vaikutuksia rikoskäyttäytymiseen. Siksi on oleellista pohtia, millaisilla toimenpiteillä kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin voisi parantaa.

Tutkielman tulosten mukaan tosiasioiden tunteminen rikoksista ja rangaistuksista on yhteydessä luottamukseen tuomioistuimien kykyyn tehdä oikeita päätöksiä. Kansalaisten rikos- ja rangaistustiedon tason parantaminen voisi siis vaikuttaa tuomioistuimien nauttimaan kansan luottamukseen positiivisesti: luottamus voi syntyä silloin, kun kansalaiset tietävät, miten tuomioistuin toimii ja miksi. Edellä on kuvattu tuomioistuimien luottamuksen tärkeä vaikutus yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä, joten rikollisuuteen ja rangaistuksiin liittyvän faktatiedon saatavilla olo olisi tärkeää luottamuksen tason kasvattamiseksi.

Luonteva taho viestimään tuomioistuimien päätöksistä ja niiden perusteluista olisi tietysti tuomioistuimet. Nykyisellään tuomioistuimet viestivät lähinnä ratkaisujensa kautta. Selkeäsanainen viestintä muissakin kanavissa voisi nostaa kansalaisten tietoisuutta ja

ymmärrystä tuomioistuimien päätöksiä kohtaan. Tuomioistuimien yleistä mielenkiintoa herättäviä ratkaisuja voisi esimerkiksi tiedotteissa perustella yleiskielisesti niin, että niistä ymmärtää mitä on päätetty ja millä perusteilla – avoin ja selkeä viestintä voisi lisätä kansalaisten ymmärrystä tuomioistuimien ratkaisujen perusteista. Tuomioistuimien viestintäosaamiseen ja mediasuhteiden kehittämiseen voisi olla tarpeellista suunnata resursseja yleisen tuomioistuinluottamuksen parantamiseksi.

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke työryhmän raportissa (2016, s. 15–17) pohdittiin niin sanotun mediatuomarijärjestelmän käyttöönottoa Suomessa ja sitä pidettiin hyvin kannatettavana. Mediatuomari tarkoittaa tuomaria, joka vastaa median kysymyksiin sekä yksittäisistä tuomioista että koko oikeusjärjestelmästä. Mediatuomari voi myös osallistua julkiseen keskusteluun koskien tuomioistuimien keskustelua herättäneistä ratkaisuista. Mediatuomarijärjestelmän tarkoitus on lisätä kansalaisten tietoisuutta ja ymmärrystä ja tätä kautta lisätä luottamusta tuomioistuinta kohtaan. Mediatuomaritoiminta käynnistettiin Helsingin käräjäoikeudessa vuoden 2018 maalikuussa ja sittemmin se on otettu käyttöön myös Varsinais-Suomen, Oulun, Kainuun ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeuksissa sekä Helsingin ja Rovaniemen hovioikeuksissa. Mediatuomarit Suomessa ovat pääasiassa keskittyneet antamaan toimittajalle taustatietoa esimerkiksi oikeusjärjestelmästä ja tuomioistuimien toiminnasta (Tuhkanen 2018; Hautamäki 2019). Mediatuomarit ovat siten toimineet Suomessa taustalla median apuna, mutta julkisessa keskustelussa heidän roolinsa on vielä täyttämättä. Mediatuomareiden suora osallistuminen julkiseen keskusteluun esimerkiksi sosiaalisessa mediassa voisi kuitenkin lisätä kansalaisten tietoisuutta tuomioistuimien toiminnasta ja tätä kautta lisätä luottamusta tuomioistuinlaitokseen. Tämä voisi olla aiheellista erityisesti tilanteissa, joissa tuomioistuimien ratkaisusta on liikkeellä väärää tietoa.

Kansalaisten tietotasoa rikoksista ja rangaistuksista voitaisiin mahdollisesti parantaa myös koulutusjärjestelmän avulla. Nykyisellään perusopetuksessa ei juurikaan käydä läpi perusasioita oikeusjärjestelmästä. Lukiokoulutuksessakin näitä asioita käsittelevä kurssi on opiskelijoille vapaaehtoinen. Oikeusjärjestelmän toimintaa koskeva tieto on kuitenkin hyvin yhteiskunnallisesti relevanttia, joten siihen liittyvää opetusta tulisi ehdottomasti kehittää.

Tämän tutkielman tulosten perusteella omat tuomioistuinkokemukset ovat negatiivisesti yhteydessä koettuun luottamukseen. Luottamusta voisi nostaa se, että tuomioistuimien ratkaisusta osapuolille selviäisi ymmärrettävästi se, mitä on päätetty ja millä perusteluilla. Vaikeasti ymmärrettävät päätökset yhdistettynä jäykäksi koettuun prosessiin tuskin lisäävät luottamusta. Suomi on myös saanut huomauksia oikeudenkäyntien liian pitkistä kestoista. Lisäksi julkiset oikeusapupalvelut voivat olla ruuhkautuneita eikä osaavaa avustajaa ole aina saatavilla tai avustaja vaihtuu kesken prosessin. Resurssien lisääminen oikeusjärjestelmän ylläpitoon ja kehittämiseen voisi osaltaan auttaa tässä.

6.3 Tutkimuksen rajoitukset

Tutkielman aineiston yksi mahdollisista haasteista on valikoitumisen ongelma. Kiintiötannassa ongelmaksi voi muodostua se, etteivät esimerkiksi yhteiskunnasta syrjäytyneet välttämättä avaa oveaan. Lisäksi ilman osoitetta olevat asunnottomat jäävät kokonaan kyselyn ulkopuolelle. Aineistoa on toisaalta korjattu painokertoimilla, jotta aineisto vastaisi populaatiota mahdollisimman hyvin.

Myös muuttujien rakentamiseen ja tulkintaan liittyy rajoituksia. Tutkielmassa rikos- ja rangaistustiedon tasoa mittaavan muuttujan käytöstä ei ole aiempaa kokemusta, joten mittarin validiteetti voi olla kyseenalaistettavissa. Tietotasoa mittaava muuttuja on lisäksi täysin aikasidonnainen eikä sitä välttämättä voi toistaa samanlaisena tulevaisuudessa: rikollisuuden trendien muuttuessa saman kysymyspatterin käyttö ei ole mahdollista.

Toimeentulovaikeuksia mittaava muuttuja taas kuvaa vastaajan omaa subjektiivista käsitystä siitä, miten vaikeaa tai helppoa hänen on tulla tuloillaan toimeen. Se ei siis välttämättä kuvaa vastaajan todellista huono-osaisuutta eikä kerro vastaajan todellisesta tulotasosta mitään.

Rikos- ja rangaistustiedon lähteistä aineiston muuttujien ”muut tietolähteet” ja ”muut internetin sivustot” sisältö on epävarma: ei ole tietoa, millaiset lähteet sisältyvät näihin muuttujiin. Luultavasti nämä tietolähteet tarkoittavat eri vastaajille eri tietolähteitä. Sama

epävarmuus liittyy myös sosiaalisen median muuttujaan: sosiaalisen median keskustelut voivat tarkoittaa eri vastaajille eri sosiaalisen median alustoja.

Sosiaalisen median ja vaihtoehtoisten tietolähteiden yhteys tuomioistuimia kohtaan koettuun epäluottamukseen voi olla myös valikoitumisen tulosta: jo valmiiksi epäluuloiset voivat hakeutua näiden tietolähteiden pariin etsimään tietoa rikoksista ja rangaistuksista. Siksi tämän tuloksen analysointiin tulee suhtautua varauksella.

Poikkileikkausaineistossa tulee myös huomioida aineistonkeruun ajankohta ja konteksti: eri vuosina tulokset voivat olla erilaisia riippuen yhteiskunnallisista oloista, kuten uutisoinnin kohteena olevista rikoksista.

Regressioanalyysin selitettävän muuttujan jakauma on jokseenkin negatiivisesti vino. Muuttujan jokseenkin vinon jakauman vuoksi analyysin olisi voinut luultavasti suorittaa myös epäparametrisilla menetelmillä.

Regressioanalyysin selitysosuuksien ollessa pieniä voidaan myös pohtia, mitä muuttujia analyysistä voisi puuttua. Kenties jos analyysi ottaisi huomioon vastaajien vakaat persoonallisuuden piirteet, voisivat selitysosuudet suurentua.

6.4 Jatkotutkimusten tarve

Tulevissa tuomioistuinluottamustutkimuksissa olisi hyvä selvittää vastaajien vakaiden persoonallisuuden piirteiden yhteyttä koettuun luottamukseen. Mielenkiintoista olisi selvittää, miten yleinen epäluuloisuus yhteiskuntaan heijastelee myös tuomioistuimia kohtaan. Myös yksilötason psyykkisten ominaisuuksien yhteydet tuomioistuinluottamukseen olisi hyvä selvittää. Portugalissa (Guedes ym. 2018) on tutkittu psyykkisten persoonallisuuden piirteiden yhteyksiä koettuihin rikospelkoihin – samanlaista yksilötason huomioivaa tutkimusasetelmaa voisi olla hyödyllistä käyttää Suomessakin luottamustutkimuksessa.

Olisi myös mielenkiintoisia tutkia tuomioistuinluottamuksen alueellista vaihtelua. Tässä tutkielmassa aihetta on tutkittu väestötasolla, eikä alueellista vaihtelua ole mitattu.

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin omien tuomioistuinkokemusten yhteyttä koettuun luottamukseen. Tämän tutkielman tuloksista ei voi kuitenkaan päätellä, mikä on tuomioistuinroolin merkitys tuomioistuinprosessin lopputuloksen koettuun oikeellisuuteen. Olisikin relevanttia selvittää, kuinka käsitykset tuomioistuimien toiminnan tehokkuudesta ja virheettömyydestä vaihtelevat – jos vaihtelevat – rikosasian vastaajalla, asianomistajalla tai todistajalla.

Tässä tutkielmassa toimeentulovaikeuksia mitattiin kysymällä vastaajalta hänen oma näkemyksensä hänen tulojensa riittävydestä. Tämä ei välttämättä kerro vastaajan todellisesta tulo- tai varallisuustasosta mitään. Jatkotutkimuksessa voisikin harkita rekisteritietojen hyödyntämistä luottamustutkimuksessa.

Mediakulutuksen yhteys koettuun luottamukseen tuomioistuimien toiminnan tehokkuudesta ja virheettömyydestä kaipaa niin ikään lisää tutkimusta. Tämän tutkielman tuloksissa rikos- ja rangaistustiedon lähteiden käyttöä mittaavat muuttujat eivät juurikaan tuottaneet tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Kenties käytettäviä mittareita voisi jatkotutkimuksessa kehittää.

Kirjallisuus

- Alvesalo, A., Ervasti, J. (2006). *Oikeus yhteiskunnassa: näkökulmia oikeussosiologiaan*. Helsinki: Edita.
- Balvig, F., Gunnlaugsson, H., Jerre, K., Tham, H., Kinnunen, A. (2015). The public sense of justice in Scandinavia: A study of attitudes towards punishments. *European Journal of Criminology* 12 (2015): 3, 342–361.
- Barber, B. (1983). *The Logic and Limits of Trust*. Rutgers University Press.
- Benesh, S. (2006). Understanding Public Confidence in American Courts. *The Journal of Politics*, 68(3), s. 697–707.
- Blom, R. (1970). *Luottamus oikeuslaitokseen*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Bradford, B., Jackson, J., Hough, M. (2016). Trust in Justice. Teoksessa Uslander, E. (toim.): *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford Legal Studies Research Paper No. 43/2016.
- Chapman, B., Mirrlees-Black, C., Brawn, C. (2002). *Improving Public Attitudes to the Criminal Justice System: The Impact of Information*. Home Office Research Study 245. London: Home Office.
- Costelloe, M. T., Chiricos, T & Gertz, Marc (2009). Punitive attitudes toward criminals Exploring the relevance of crime salience and economic insecurity. *Punishment & Society* 11 (2009): 1, 25–49.
- Flash Eurobarometer 385 (2013). *Justice in EU. Summary*. TNS Political & Social. European Commission. Requested by the European Commission, Directorate-General for Justice and co-ordinated by Directorate-General for Communication. Euroopan komission arkisto.
- Gelb, K. (2011). *Predictors of Confidence: Community Views in Victoria*. Melbourne: Sentencing Advisory Council.
- Gelb, K. (2006). *Myths and misconceptions: Public opinion versus public judgment about sentencing*. Melbourne: Sentencing Advisory Council.
- Guedes, I. M. E. S., Domingos, S. P. A., Cardoso, C. S. (2018). Fear of crime, personality and trait emotions: An empirical study. *European Journal of Criminology*, 15(6), 658–679.
- Doob, A. N., & Roberts, J. V. (1988). Public punitiveness and public knowledge of the facts: Some Canadian surveys. Teoksessa N. Walker and M. Hough (toim.): *Public attitudes to sentencing: Surveys from five countries*. Aldershot, England: Gower.

Dowler, K., Zawilski, V. (2007). Public perceptions of police misconduct and discrimination: Examining the impact of media consumption. *Journal of Criminal Justice* 2007, Vol.35(2), s. 193–203.

Dowler, K. (2002). Media Influence on Citizen Attitudes Toward Police Effectiveness. *Policing and Society*, 12(3), s. 227–238.

European Social Survey 2010: Suomen aineisto. FSD2682, versio 1.0 (2011–11-22). Tilastokeskus, 2010. Jowell, Roger & Central Co-ordinating Team, European Social Survey & Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Eduskunnan oikeusasiamies (2019). *Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2018*. Helsinki: Eduskunnanoikeusasiamies.

European Court of Human Rights (2020). *The ECHR and Finland in fact*. Council of Europe.

Gray, J. M. (2009). What shapes public opinion of the criminal justice system? Teoksessa Wood, J., Gannon, T. (toim.): *Public Opinion and Criminal Justice*. London: Willan.

Hautamäki, T. (2019). Tuomari median tukena. *Advokaatti*. <https://advokaatti.fi/article-6.28.16375.c61ae84fb0> (luettu 4.4.2020.)

Helsingin hovioikeuspiiri (2016). *Tuomioistuimet ja media*. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke. Helsinki: Helsingin hovioikeus.

Hough, M., Roberts, J. V. (2017). Public opinion, crime and criminal justice. Teoksessa Liebling, A., Maruna, S., & McAra, L. (toim.): *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.

Hough, M. and Roberts, J.V. (1998). *Attitudes to punishment: findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study No. 179. London: Home Office.

Hough, M., Bradford, B., Jackson, J. & Roberts, J. V. (2013). *Attitudes to sentencing and trust in justice: exploring trends from the crime survey for England and Wales*. Ministry of Justice analytical series. London: Ministry of Justice.

Indermaur, D. (1987). Public perceptions of sentencing in Perth, Western Australia. *Australian and New Zealand Journal of Criminology* 20: s. 163–183.

Johnston, C., Bartels, B. (2010). Sensationalism and Sobriety Differential Media Exposure and Attitudes Toward American Courts. *Public Opinion Quarterly* 2010, Vol. 74(2), s. 260–285.

Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Kuha, J., Stares, S., Widdop, S., Fitzgerald, R., Yordanova, M., Galev, T. (2011). Developing European indicators of trust in justice. *European Journal of Criminology* 8(4), 267–285.

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson P. (2018). *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kivivuori, J., Kuitunen, L., & Lehti, M. (2016). Sosioekonominen asema ja suhtautuminen tuomioistuimiin: onko väestöryhmien välillä eroja? *Lakimies* 3–4/2016, s. 428–459.

Kivivuori, J. (2002). Kriminologin näkökulma rikosuutisointiin. *Oikeus* 31:3, 310–316.

Kivivuori, J., Kemppe S., Smolej, M. (2002). *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kostiainen, R. (2019). Rikosprosessin pitkä kesto riski oikeusturvalle. *Haaste* 2/2019, s. 4–6.

Kääriäinen, J. (2017). *Seitsemän rikostapausta: Käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 21/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, J. (2016a). Suomalaisen rangaistusasetteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):6.

Kääriäinen, J. (2016b). *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* [sähköinen tietoaineisto]. Versio 2.0 (2018-05-30). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Lasola, M. (2009). Yleisön käsityksiä ja kokemuksia oikeuslaitoksesta. Teoksessa Lasola, M. (toim.): *Oikeusolot 2009: katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Laine, J. (2005). Oikeudenmukainen oikeudenkäynti erityisesti perustelujen näkökulmasta. Teoksessa Lahti R. ja Huovila M. (toim.): *Rikostuomion perustelevuus*. Helsinki: Helsingin hovioikeus.

Lappi-Seppälä, T. (2006). *Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lappi-Seppälä, T., Tala, J., Litmala, M. & Jaakkola, R. (1999). *Luottamus tuomioistuimiin*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 160. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Lehti, M., Suonpää, K., Kivivuori, J. (2018). Henkirikokset. Teoksessa Niemi, H. (toim.): *Rikollisuustilanne 2017: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 29/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lehti, M. (2016). *Henkirikostilanne 2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 10/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Litmala, M. (2004). Yleisön käsityksiä ja kokemuksia oikeuslaitoksesta. Teoksessa Litmala, M. (toim.): *Oikeusolot 2004: katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Majamaa, K., Nieminen, K., Lepola, O., Rantala, K., Jauhola, L., Karinen, R., Luukkonen, T., Kortelainen, J. (2019). *Kohti laadukkaita oikeusapupalveluita*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:60. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Mattinson, J., Mirrlees-Black, C. (2000). *Attitudes to Crime and Criminal Justice: Findings From the 1998 British Crime Survey*. Research Findings No. 137. London: Home Office.

Mustonen, A. (2001). *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.

Niskanen, H., Ahonen, T., Laitinen, A. (2000). *Suomalaisten luottamus tuomioistuimiin*. Turku: Turun yliopisto.

Nummenmaa, L. Holopainen, M, Pulkkinen, P. (2014). *Tilastollisten menetelmien perusteet*. Helsinki: Sanoma Pro.

Näsi, M (2018). ”Oikeustaju”. Luento kurssilla Kriminologia, Helsingin yliopisto 26.9.2018.

Näsi, M. J., Tanskanen, M., Haara, P., Reunanen, E., Kivivuori, J. K (2018). *Väkivallan kokemus ja rikostiedon lähteet*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 30/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Roberts, J. V., Hough, J. M. (2005). *Understanding public attitudes to criminal justice*. New York: Open University Press.

Roberts, J.V. (1994). *Public Knowledge of crime and justice: An inventory of Canadian findings*. Ottawa: Department of Justice Canada.

Roberts, J.V., Stalans L., Indermaur, D., Hough, M. (2003). *Penal populism and public opinion: lessons from five countries*. Oxford: Oxford University Press.

Salisbury, H. (2004). *Public Attitudes to the Criminal Justice System: The Impact of Providing Information to British Crime Survey Respondents*. Home Office Online Report 64/04. London: Home office.

Shi, L. (2018). A Neglected Population: Media Consumption, Perceived Risk, and Fear of Crime Among International Students. *Journal of Interpersonal Violence*, p. 886260518766428.

Smolej, M. (2011). *News media, crime and fear of violence*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Smolej, M. & Kivivuori, J. (2006). The Relation Between Crime News and Fear of Violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 7(2), s. 211-227.

Sunshine, J., Tyler, T. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law & society review* 37 (2003): 3, s. 513–548.

Sutela, M., Paasonen, J. (2012). Rikollisuus ja rangaistuslajit sosiaalisessa mediassa. *Edilex* 2012/11.

Tala, Jyrki (2002). Luottamus tuomioistuimiin – mitä se on ja tarvitaanko sitä lisää? *Lakimies* 1/2002, 3–33.

Tuhkanen, J (2018). *Mediatuomarit rakentavat siltoja oikeuslaitoksen ja median välille*. Oikeus.fi:n Arkea & ajatuksia -sivut. Oikeusministeriö.
<https://oikeus.fi/arkeajaatuksia/fi/index/kehittaminen/mediatuomaritrakentavatsiltojaioikeuslaitoksenjamedianvalille.html> (luettu 4.4.2020).

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea (2003). *Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö*. Komiteamietintö 2003:3. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tyler, T., Huo, Y. (2002). *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*. New York: Russell Sage Foundation.

Tyler, T. (1990). *Why people obey the law*. New Haven: Yale University Press.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (2016): *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* [koodikirja]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Williams, P. & Dickinson, J. (1993). Fear of crime: Read all about it? The relationship between newspaper crime reporting and fear of crime. (United Kingdom). *British Journal of Criminology*, 33(1), s. 33–56.

Wilson, J.Q. & Kelling, G. (1982). Broken windows: the police and neighborhood safety. *The Atlantic Monthly*, 249 (3) s. 29–38.

Oikeustapaukset

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut

EOAK/74/2017

EOAK/1458/4/10

Valtioneuvoston oikeuskanslerin ratkaisut

OKV/34/1/2011

OKV/34/31/2006

Suomen säädöskokoelma

Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Perustuslaki (731/1999)

Rikoslaki (39/1889)

Liite 1: *Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016* -kyselylomake – tutkielmassa käytetyt muuttajat

-----
 | Aluksi esitämme muutamia väittämiä. Pyydämme vastaamaan, onko väittäjä mielestänne |
oikein vai väärin. NÄYTÄ NÄYTTÖ

<A1_1> Omaisuusrikollisuus on Suomessa lisääntynyt viime vuosina		
Oikein	10	1
Väärin		2
<A1_2> Väkivaltariikollisuus on Suomessa lisääntynyt viime vuosina		
Oikein	11	1
Väärin		2
<A1_3> Tieliikenteessä kuolee vuosittain noin 2,5 kertaa niin paljon suomalaisia kuin henkirikosten uhreina		
Oikein	12	1
Väärin		2
<A1_4> Väkivaltariikosten osuus kaikista rikoksista on Suomessa alle 10%		
Oikein	13	1
Väärin		2
<A1_5> Henkirikosten uhrin ja tekijät ovat tavallisesti toisilleen ennestään tuntemattomia		
Oikein	14	1
Väärin		2
<A1_6> Törkeistä pahoinpitelyistä määrätään Suomessa lähes aina ehdoton tai ehdollinen vankeusrangaistus		
Oikein	15	1
Väärin		2
<A1_7> Tyypillinen suomalainen vanki on alkoholi- ja huumeongelmainen mies		
Oikein	16	1
Väärin		2
<A1_8> Yhdyskuntarangaistukset vähentävät uusintariikollisuutta tehokkaammin kuin vankeusrangaistukset		
Oikein	17	1
Väärin		2
<A1_9> Törkeästä raiskauksesta määrätään lähes aina ehdoton vankeusrangaistus		
Oikein	18	1
Väärin		2
<A1_10> Henkirikoksia tehdään vähiten sellaisissa maissa, joissa on kovimmat rangaistukset		
Oikein	19	1
Väärin		2

 | Missä määrin seuraatte rikoksia ja rangaistuksia koskevia asioita seuraavista |
tietolähteistä? NÄYTÄ NÄYTTÖ

<A2_1>	Radio- ja tv-uutiset (myös online/mobiili)		
	1 En lainkaan	21	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_2>	Muut radio- ja tv-ohjelmat kuten dokumentti- ja ajankohtaisohjelmat		
	1 En lainkaan	22	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_3>	Sanomalehdet (myös online/mobiili)		
	1 En lainkaan	23	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_4>	Iltapäivälehdet (myös online/mobiili)		
	1 En lainkaan	24	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_5>	Iltapäivälehtien "lööpit"		
	1 En lainkaan	25	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_6>	Keskustelut kasvokkain ystävien tai tuttavien kanssa		
	1 En lainkaan	26	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5

<A2_7>	Keskustelut sosiaalisessa mediassa		
	1 En lainkaan	27	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_8>	Muut internetin sivustot		
	1 En lainkaan	28	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_9>	Tutkimukset tai selvitykset		
	1 En lainkaan	29	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A2_10>	Muut tietolähteet		
	1 En lainkaan	30	1
	2 Melko vähän		2
	3 Jonkin verran		3
	4 Melko paljon		4
	5 Paljon		5
<A7_1>	Kuinka usein uskotte tuomioistuinten tekevän virheitä, joiden seurauksena syylliset pääsevät vapaaksi. Valitkaa vastaus asteikolla, jossa 0 on ei koskaan ja 10 aina. NÄYTÄ NÄYTTÖ		
	0 Ei koskaan	62	1
	1		2
	2		3
	3		4
	4		5
	5		6
	6		7
	7		8
	8		9
	9		10
	10 Aina		11
<A13>	Oletteko viimeisen 5 vuoden aikana ollut tuomioistuimessa oikeudenkäynnissä osapuolena tai todistajana rikokseen liittyvässä jutussa?		
	Ei	76	1
	Kyllä		2
	Ei osaa sanoa/ei vastausta		3
<C1>	Sukupuoli (haastatteliija merkitsee)		
	Mies	135	1
	Nainen		2
<C2>	Minkä ikäinen olette? (__ vuotta)		

<C6> Kuinka monta vuotta yhteensä olette ollut koulussa tai opiskelemassa kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti? (__ vuotta) OSA-AIKAINEN OPISKELU LASKETAAN SITEN, ETTÄ VUOSIMÄÄRÄ VASTAA KOKOPÄIVÄISTÄ OPISKELUA. MUKAAN LASKETAAN MYÖS OPPIVELVOLLISUUS. VASTAUS PYÖRISTETÄÄN KOKONAISIKSI VUOSIKSI.

|__|__|__+ 144

<C9> Oletteko itse tai onko joku kotitaloutenne jäsenistä joutunut varkauden tai väkivallan uhriksi viimeisten viiden vuoden aikana?

Kyllä	147	1
Ei		2
Ei osaa sanoa/ei vastausta		3

<C11> Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla: NÄYTÄ NÄYTTÖ

Erittäin hankalaa	150	1
Hankalaa		2
Melko hankalaa		3
Melko helppoa		4
Helppoa		5
Hyvin helppoa		6
Ei osaa sanoa/ei vastausta		7

Liite 2: Faktorianalyysi rikos- ja rangaistustiedon lähteistä

Muuttuja	Tutkimus- ja selvitystieto ja muut	Perinteinen uutismedia	Iltapäivälehdet	Sosiaalinen media ja vaihtoehtomedia	Kommunaliteetti
radio ja tv-uutiset	-0,01	0,84	0,16	-0,02	0,73
muut radio ja tv	0,1	0,65	0,1	-0,01	0,45
sanomalehdet	0,07	0,46	0,35	-0,01	0,34
iltapäivälehdet	0,1	0,16	0,98	0,09	0,99
iltapäivälehtien "lööpit"	0,04	0,18	0,55	0,06	0,34
keskustelut ystävien kanssa	0,26	0,37	0,11	0,21	0,26
keskustelut sosiaalisessa mediassa	0,3	0	0,09	0,93	0,97
muut internetsivustot	0,53	0,01	0,09	0,47	0,51
tutkimukset ja selvitykset	0,79	0,14	0,02	0,12	0,66
muut tietolähteet	0,74	0,08	0,11	0,19	0,6
Ominaisarvo	3,17	2	1,22	0,78	
Selitysosuus %	31,70 %	20 %	12,16 %	7,84 %	71,70 %
Faktorointimenetelmä Maximun likehood, rotaatio Varimax					

